

Наша СЛОВА

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 19 (1326) 10 ТРАЎНЯ 2017 г.

3 Днём Перамога!

135 гадоў з дня нараджэння Ўладзіслава Галубка

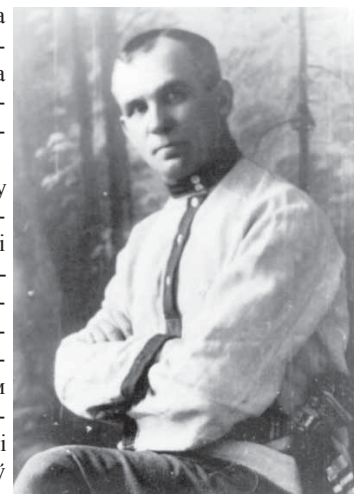
Уладзіслаў ГАЛУБОК, сапр.: Уладзіслаў Іосіфавіч Голуб (15 траўня 1882, станцыя Лясная, Наваградскі павет, Менская губерня, цяпер Баранавіцкі раён - 28 верасня 1937, Менск, НКУС) - беларускі драматург, празаік, рэжысёр, акцёр, мастак. Народны артыст Беларусі (1928). Член Саюза пісьменнікаў СССР (1934). Дзед Уладзіслава Тамаш Голуб быў удзельнікам паўстання пад кіраўніцтвам К. Каліноўскага. Вольнымі поглядамі вызначаўся і бацька Іосіф - памочнік паравознага машыніста, а потым слесар у дэпо, - які (магчыма з-за сваёй рэвалюцыйнай дзейнасці) быў забіты невядомым злачынцам.

Пачатковую адукацыю Ўладзіслаў атрымаў у царкоўна-парафіяльнай школе ў Менску. Пазней, нягледзячы на ​​матэрыяльныя нястачы ў шматлікай сям'і, бацькі ўладкавалі яго ў Менскае гарадское вучылішча. Скончыў яго Ўладзіславу не давялося: перашкодзіла тра-

гічная смерць бацькі. На руках у маці, Галіны Уладзіславаўны, засталася шасцерадзяцей. Уладзіслаў як старэйшы сын быў вымушаны зарабляць на хлеб.

Тэатр прысутнічаў у жыцці Галубка з самага ранняга ўзросту: ужо з дзесяці гадоў Уладзіслаў не прапускаў, бадай, ніводнага спектакля, што паказвалі ў Менску вандруючыя трупы. Нават часова працаваў у адным такім тэатры бутафорам і выконваў эпизадычныя ролі хлапчукоў у спектаклях. А ў 1896 годзе Уладзіслаў Галубок упершыню трапіў у сапраўдны тэатр.

Юнацтва Ўладзіслава Галубка было насычана вельмі разнастайнай дзейнасцю і шматлікімі захапленнямі: ён граў у аркестры добраахвотнага пажарнага таварыства на барыто-не і трамбоне, вучыўся ўпраўляцца з гармонікам, браў урокі жывапісу ў вядомых менскіх мастакоў. Мастацкая дзейнасць

стала захапленнем на ўсё жыццё і адыграла асабліва ролю ў час вандравання ўласнага тэатра: Уладзіслаў Іосіфавіч выступаў не толькі як рэжысёр і акцёр-выканавец, але і як адзін з трупі мастак-дэкаратар.

У 1906 годзе на старонках "Нашай Нівы" з'явіліся яго першыя вершы і апавяданні, у т.л. і "Апошняя спатканне".

Вікіпедыя.

З беларускай мовай ў шырокі свет

У Кіеве 7 траўня прайшла ўрачыстая цырымонія адкрыцця "Еўрабачання-2017". Дэлегацыі 42 краін-удзельніц прайшлі па чырвонай дарожцы, прадэманстравалі свае ўборы. Напярэдадні да ўкраінцаў звярнуўся прэзідэнт краіны Пётр Парашэнка.

Беларускія ўдзельнікі
ISSN 2073-7033

9 772073 703003 >

"Еўрабачання" Naviband выступіць падчас другога паўфіналу 11 траўня. Яны спяюць па-беларуску песню "Гісторыя майго жыцця", а 8 траўня конкурсная песня Naviband прагучала ў еўравісцы, паведамляе БЕЛТА.

Арцём Лук'яненка і Ксенія Жук сёння вечарам выступілі перад прыхільнікамі музычнага конкурсу "Еўрабачанне", кіяўлянамі і гасцямі ўкраінскай сталіцы, якія сабраліся ў еўравісцы. Тут шматлюдна, святочны вечар спрыяе да такога прыемнага баўлення часу.

Выканаўцы з Беларусі спелі для кіяўлян песню са

сваёго рэпертуару "Бяжы" і конкурсную "Гісторыю майго жыцця". Калі першую кампазіцыю музыкаў слухалі ўважліва, то другую падхапілі. Пасля выканання артысты пагутарылі з кіяўлянамі, якія выказалі ўхвалу і падтрымку.

У Кіеве ў гэтыя дні шмат прыхільнікаў конкурсу "Еўрабачанне" і групы Naviband з Беларусі. Гэтым вечарам падтрымаць музыкаў прыйшоў Саша Мінёнак - прадстаўнік краіны на дзіцячым конкурсе "Еўрабачанне-2016".

Еўравіска размясцілася на цэнтральнай вуліцы Кіева Крэшчаціку.

Паводле БелТА.

110 гадоў з дня нараджэння Іосіфа Жыновіча

Іосіф Іосіфавіч ЖЫНОВІЧ (Жыдовіч) (14 траўня 1907, в. Арэшкавічы, Ігуменскі павет, Менская губерня, Расійская імперыя, цяпер у Пухавіцкім раёне Менскай вобласці, Беларусь, сям'я земляроба - 13 студзеня 1974, Менск) - музыкант-цымбаліст, дырыжор, кампазітар і педагог, народны артыст БССР (1955) і СССР (1968), прафесар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР. Да

15-гадовага ўзросту ён жыў у Арэшкавічах.

У 1922 г. юнака прынялі салістам-цымбалістам у БДТ-1 (зараз тэатр імя Я. Купалы ў Менску). Іосіф прадоўжыў адукацыю ў менскай школе № 11 (цяпер № 42). У 1927 годзе паступіў у Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт. Вучобу ў БДУ спалучаў з вучобай у Менскім музычным тэхнікуме.

У 1930 г. кіраўнік, у 1938-1941 гг. саліст, канцэртмайстар і педагог створанага Дзяржаўнага ансамбля народных інструментаў БССР.

У 1931 годзе скончыў юрыдычны факультэт БДУ. У 1935 г. быў выключаны з кансерваторыі за тое, што яго бацькі "кулакі". Бацькі незадоўга да гэтага былі пазбаўлены выбарчых правоў, а пасля высла-

ння з канфіскацыяй маёмасці.

У 1939 г. адбыўся Першы ўсесаюзны агляд выканаўцаў на народных інструментах, лаўрэатам якога стаў І.І. Жыновіч (другая прэмія). Падчас вайны быў накіраваны ў Казахскую філармонію, адкуль у складзе канцэртнай брыгады выязджаў на фронт. Пасля вайны вярнуўся ў Менск.

З 1946 г. Жыновіч прызначаны мастацкім кіраўніком і дырыжорам Дзяржаўнага народнага аркестра БССР (з 1974 г. імя Жыновіча). У Беларускай кансерваторыі Жыновіч заснаваў клас цымбалаў і кафедру народных інструментаў, загадваў ёю да 1963 года.

Сам Іосіф змяніў прозвішча на Жыновіч. Тэарэтыка-кампазітарскае аддзяленне Беларускай кансерваторыі скончыў у 1941 годзе.

Вікіпедыя.

(Працяг у наст. нумары.)

А.К.: Працягваючы Вашу думку, раскажыце, калі ласка, падрабязней як у Гарадзенскім педінстытуце прайшло азнаямленне студэнтаў з дакладам М. Хрушчова? І якія адкрыліся новыя магчымасці і жаданні ў студэнтаў пасля гэтай лекцыі ў Гародні? І ці памятаеце Вы рэпрэсіі ў Гарадзенскім педінстытуце супраць беларускіх студэнтаў і выкладчыкаў тае пары?

І.Б.: У адзін з цёплых дзён кіраўніцтва факультэта і інстытута сабрала студэнтаў і выкладчыкаў у самай вялікай аўдыторыі, і было заяўлена:

- Зараз вам зачытаюць даклад М.С. Хрушчова ХХ-аму ўезд па партыі. Ніякіх запісаў весці нельга.

Такая таямнічасць насяржыла і настроіла на ўвагу. Прызнаюся, што гэтай забароны я не выканаў і занатаваў, трымаючы на каленнях, некаторыя імёны і факты. Хто чытаў даклад, ужо не помніцца, а слухалі ўважліва, стараліся запомніць. Уражанне ад пачутага было раўназначна выбуху бомбы, пераварочвала веру ў святасць і адзінства правадыроў, паводзіны якіх нагадалі грызную павукоў у слоіку. Гэта была моцная прышчэпка ад усякага культа на ўсё жыццё. З гэтага часу, нібы праз прарваную плаціну, пайшла літаратура крытычнага зместу, якую мы спрабавалі адшукаць у абласной бібліятэцы. Штосьці знаходзілі ў "Новом мире", у "Літэратурной Москве", чыталі "Не хлебам единым" У. Дудзінцава, "Районныя будні" В. Авецкіна, потым з'явілася апавесць "Один день Ивана Денисовича" А. Салжаніцына, адшуквалі апавяданні, артыкулы і вершы, дзе крытыкавалася савецкая сістэма. Гэтыя і іншыя творы фармавалі ў нас дэмакратычныя антыкамуністычныя погляды, і мы ўжо крытычна адносіліся да раздування прапагандай культуры асобы М. Хрушчова. А ўлада пільна сачыла за тым, каб не дапусціць умацавання крытычных поглядаў. Таму і адбылася расправа з нашым аднакурснікам Жыгярэвічам І., якога "органы" абвінавачалі ў польскім нацыяналізме за намер выехаць у Польшчу. Яго выключылі з інстытута ў 1957 г., і ён лятаў пакаю ў Беларусі. Мы былі ў гэты час на паліне ў Казахстане. Другая расправа ў тым жа годзе адбылася з выкладчыкам беларускай літаратуры Браніславам Ржэўскім, таксама абвінавачаным у нацыяналізме - ужо беларускім. Звольнены з работы і асуджаны судом, ён правёў больш за пяць гадоў у мардоўскіх лагерах. Цяжка змагацца з пасеянымі ідэямі, якія падмацоўваюцца фактамі, а яшчэ і анекдотамі аб савецкай рэчаіснасці. І нельга сказаць, што мы былі антысавецкімі. Наадварот, заставаліся савецкімі людзьмі, якія верылі ў асноўныя пастулаты камунізму, толькі лічылі, што трэба іх трохі падправіць, рэфармаваць: калгасы, выбарчую сістэму, усеагульны вышук, пазбавіцца культу правадыра і інш. Так складалася і існавала пакаленне людзей з двойным дном: на рабоце, афіцыйна - адны; у хаце, з сябрамі - іншыя. І так цягнулася дзесяцігоддзі.

А.К.: Иван Фёдаравіч, дзякуючы "Адлізе" і Перабудове, у Вас таксама адбыва-

Валанцёр Беларускай мовы

Івану Будніку - 80!

лася трансфармацыя поглядаў на ўсё мінулае. Вы шмат чыталі "перабудовачнай літаратуры" і калі малады гарадзенец і былы настаўнік рускай мовы і літаратуры А. Фядута спачатку ўступіў у кампартыю, а пазней стаў першым сакратаром ЦК Саюза моладзі Беларусі, то Вы амаль у гэты час адважыліся разам з дырэктарам Гожскай школы напісаць заяву аб выхадзе з КПСС і пачалі хадзіць на Гарадзенскую "Паходню", на паседжанні "фронту" і, вярнуўшыся да сваіх каранёў, "захварэлі" на беларускую мову і культуру? Раскажыце, як гэта было?

І.Б.: Працуючы настаўнікам, а потым у райана, я быў прапагандыстам у сістэме палітвучобы. Нават у КПБ даваўся ўступіць, толькі не для кар'еры, у познім для гэтага ўзросце - у 35 гадоў. На гэта нават звярнуў увагу адзін з членаў бюро райкама, спытаўшы, чаму так позна ўступаю ў партыю. Такого пытання я чакаў, бо, сапраўды, для кар'еры трэба ў гэты ўступіць у гадоў 22 - 25. Гэты член бюро чакаў ад мяне дзіцячага лепету і апраўдання. Адказаў я сур'ёзна і з доляй гумару:

- Партыя, мне здаецца, не адыходзячы цягнік, куды трэба хутчэй ускочыць і не спазніцца. А гэта - важная арганізацыя, куды ўступаюць, калі адчуваюць сваю падрыхтаванасць для работы ў ёй. Іншыя члены бюро, усміхнуўшыся, пагадзіліся з адказам: сапраўды, ўступаць трэба падрыхтаваным.

І працаваў на ўмацаванні савецка-партыйнай сістэмы: выконваў заданні райкама КПБ, з'яўляўся прапагандыстам у сістэме палітвучобы і пад канец існавання кампартыі ў часы перабудовы нават быў выбраны ў члены райкама.

Але калі ДКНС (ГКЧП) паспрабаваў вярнуць таталітарызм і ўчыніць пераварот, напісаў заяву аб выхадзе з КПСС разам з дырэктарам Гожскай СШ А. Антановічам. Толькі з сярэдзіны 80-х гадоў перабудова і галоснасць прымуслі задумацца і па-новаму ацаніць свае погляды, заняці і работу. У другой палове 80-х гадоў пачаўся перабудовачны працэс у краіне і ў нашай сям'і. Як саюзная прэса і тэлевізій, так і беларускія і мясцова-афіцыйныя рэсурсаў і трансляцыя работы І з'езд народных дэпутатаў СССР, працяглая работа ў Гародні клуба "Паходня", дзейнасць Гарадзенскай арганізацыі Беларускага Народнага Фронту,

стварэнне і работа Таварыства Беларускай мовы.

Мне хочацца найбольш выдзеліць уплыў "Паходні" і валанцёрскую работу ТБМ. Ва ўмовах дэмакратызацыі ў краіне ў другой палове 80-х гадоў у многіх гарадах Беларусі пачалі ўзнікаць розныя грамадскія арганізацыі і рухі, адкрываюцца клубы дэмакратычнага кірунку. У Гародні такім клубам была "Паходня", створаная актыўнай дэмакратычнай інтэлігенцыяй. На першых паседжаннях клуба я не быў з-за нявядання аб ім, а на наступных - амаль на кожным: было цікава, нязвыкла, свабодна; паседжанні вяліся на беларускай мове. Кіраваў клубам доктар гістарычных навук малады, энергічны, даступны ў адносінах Міхась Ткачоў, нязмённым памочнікам быў Мікола Гаранда. Паседжанні праходзілі па чацвяргам пасля работы то ў Доме культуры на Дзяржынскага, то ў Доме навук і тэхнікі. Заўсёды было шматлюдна, збіралася ад 50 да сотні чалавек, заўважаліся ўжо пастаянныя наведвальнікі, - 25. Гэты член бюро чакаў ад мяне дзіцячага лепету і апраўдання. Адказаў я сур'ёзна і з доляй гумару:

- Партыя, мне здаецца, не адыходзячы цягнік, куды трэба хутчэй ускочыць і не спазніцца. А гэта - важная арганізацыя, куды ўступаюць, калі адчуваюць сваю падрыхтаванасць для работы ў ёй. Іншыя члены бюро, усміхнуўшыся, пагадзіліся з адказам: сапраўды, ўступаць трэба падрыхтаваным.

попыт на літаратуру дэмакратычнай накіраванасці (брашуры ад Беларускага Народнага Фронт, улеткі), і яе часам можна было знайсці падчас паседжанняў клуба. Прыемна ўражвала, што паседжанні часта пачыналіся са спеўкі прысутнымі верша "Пагоня" М. Багдановіча або "Магутны Божа" Н. Арсенневай. Актыўнасць сябры БНФ, якія наведвалі клуб. Сама арганізацыя была створана ў Вільні ў сярэдзіне 1988 г. і хутка ажывіла грамадскае і палітычнае жыццё ў краіне і ў Гародні - у прыватнасці. Фронтаўскія мітынгі выклікалі цікавасць у жыхароў і заўсёды збіралі шмат удзельнікаў. Не прапусцаў іх і я і ў канцы рабочага дня спытаўся то на плошчу, то на стадыён, то на паседжанне арганізацыі БНФ. Як і многія сябры Фронт, збіраў у пачатку 90-х гадоў подпісы за роспуск намяклятурнага Вяроўнага Савета і правядзенне новых выбараў. Я падаў лісты з подпісамі звыш 80 чалавек. Вядома, што было сабрано звыш 440 тыс. подпісаў, лісты былі пададзены ў ВС, але партнаменклатура самазабойчага рашэння не прыняла. Фронт актыўнічаў у выбарчых кампаніях, вылучаючы сваіх кандыдатаў у ВС Беларусі і на З'езд Саветаў у Маскву. У перадвыбарчых кампаніях удзельнічаў і я. Наведваючы паседжанні Фронт або "Паходні", набіраў улеткі, праспекты, плакаты і іншыя матэрыялы ў падтрымку дэмакратычных кандыдатаў і пасля ў аддзеле адукацыі раздаваў настаўнікам і кіраўнікам школ для распаўсюджвання ў вёсках. Калі М. А. Ткачоў быў вылучаны кандыдатам у народныя дэпутаты СССР у красавіку 1989 г., арганізаваў з дапамогай настаўнікаў Сапоцкінскай СШ яго сустрэчу з жыхарамі мястэчка ў школе. У ёй удзельнічаў і А. Карпюк, вядомы жыхарам як загадчык Сапоцкінскага райаддзела адукацыі ў пачатку 50-х гадоў. За гэтае маё самаўпраўства ў падтрымку М. Ткачова на мяне была зроблена інфармацыя старшыні райвыканкама Р. Алізаровічу, але ён не даў ёй ходу. Перад выбарамі ў красавіку - траўні на Савецкай вуліцы, у парку праходзілі гарачыя спрэчкі паміж прыхільнікамі кандыдатаў у дэпутаты М. Ткачова і У. Сямёнава. Для адной з іх пасля работы надрукаваў некалькі дзясяткаў асобнікаў верша супраць У. Сямёнава, і яго разнеслі імгненна:

Он пятнадцать лет в обкоме Нам о благах говорит. А в итоге в каждом доме Поселился дефицит. Будут сахар, и колготы, Паста, туфли, колбаса - Заживёте без золота, Будет всё за голоса...
Я дивлюсь: четвёртый год Безмятежно спит народ.

Але дэпутатам у рэшце рэшт стаў Уладзімір Сямёнаў: моцная вера ў начальства была ў выбаршчыкаў. А выбарчыя

кампаніі ўсё больш уцягвалі. У 1990 г. праводзіліся выбары ў Вяроўны Савет БССР, і права вылучаць кандыдатаў у дэпутаты мелі некаторыя грамадскія арганізацыі, у тым ліку і Таварыства Беларускай мовы імя Ф. Скарыны. У Гарадзенскім раёне арганізацыя была створана ў кастрычніку 1989 г., і дэмакратычна настроеная частка яе кіраўніцтва настаяла на вылучэнні кандыдата ад раённай арганізацыі. Мы настойвалі на кандыдатуры прадстаўніка БНФ Уладзіміра Кісялёвіча, агранома з Раціч, але большасць раённай рады падтрымала загадчыцу аддзела культуры райвыканкама Людмілу Кадзевіч, прыхільніцу беларушчыны. У 1995 г. раённая арганізацыя падтрымала намесніка старшыні раённай рады Аляксандра Барысевіча, дырэктара Абухаўскага Дома культуры, які вылучыўся кандыдатам у дэпутаты ВС Рэспублікі Беларусь па месцы жыхарства. Але абодва кандыдаты праігралі, а дэпутатамі сталі абраннікі ад улады. Мне давялося ўдзельнічаць у розных перадвыбарчых сходах, сустрэчах з кандыдатамі, а ў 1994 г. быў членам раённай акруговай камісіі па выбарах Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, у 1995 г. - членам акруговай камісіі па выбарах у Вяроўны Савет. Назіранні за работай раённай камісіі з участковымі паказалі, што патрэбныя ўладам вынікі ў асноўным робяцца ўчастковымі камісіямі, куды падбіраюцца правяраныя старшыні, іх намеснікі і сакратары. Пры здачы пратаколаў галасавання старшыня акруговай камісіі папярэдне праглядаў пратакол вынікаў галасавання ўчастковай камісіі пад відом таго, ці сходзяцца ўсе лічбы. Калі штосьці не спадабалася, то адпраўляў у калідор, каб старшыня паставіў патрэбныя лічбы. Асабліва масава гэта рабілася пры здачы пратаколаў у час рэфэрэндуму 1995 года, калі ва ўсім фэйе райвыканкама сядзелі такія "перапісчыкі" - старшыні ўчастковых камісій. Для сваёй работы яны мелі чыстыя пратаколы сваёй камісіі з подпісамі членаў сваёй участковай камісіі, а калі не хопіла якога-небудзь подпісу, то распісваліся за іх самі. Перад канчатковым запаўненнем акруговага пратакола старшыня раённай (акруговай) камісіі ішоў да старшыні райвыканкама і там узгадняў патрэбныя лічбы. А ЦВК і сп. Ярмашына, суміраваўшы такія "паказчыкі" раённых камісій, агалошвалі вынікі "элегантных перамог" (з 1996 г., А.К.). У 2001 годзе - існаў прэзідэнтскія выбары. Маю кандыдатуру ў склад раённай выбарчай камісіі, вылучаную Таварыствам, райвыканкам не ўключыў. Але я існаў удзельнічаў у выбарах ужо ад дэмакратычных арганізацый у якасці кіраўніка і арганізатара сістэмы назірання за выбарамі, арганізацыі сустрэч кандыдатаў з выбаршчыкамі ў Гарадзенскім раёне. Мы працавалі сумесна з У. Кісялёвічам і Т.

Гавіным, якія курыравалі адпаведна паўднёвую і паўночную часткі раёна. На двух выбарчых участках - Каробчыцкім і Азёрскім - мы арганізавалі, нягледзячы на перашкоды ўчастковых камісій, прапанаванае нам супольнае назіранне на працягу ўсяго часу галасавання ад датэрміновага да апошняга дня. Паспяхова прайшло яно ў Каробчыцах, а ў Азёрскім назіралі пасля некалькіх дзён работы адмовіўся прадоўжыць далейшую працу.

Пры фарміраванні ўчастковых камісій раённая арганізацыя ТБМ вылучыла 7 чалавек у члены камісій, але райвыканкам іх не ўключыў, паставіўшы патрэбных людзей. Акрамя гэтага раённая арганізацыя Таварыства накіравала назіральнікамі 17 сяброў арганізацыі, у тым ліку і ў раённую камісію. У дзень галасавання раніцай міліцыя "замыла" некаторых актыўных арганізатараў выбарчай кампаніі, каб падаваць работу, а я не патрапіў у гэтыя сеткі, вельмі рана сшыоўшы на дамоўленую кватэру з тэлефонам. Днём падтрымліваў сувязь з наглядальнікамі і сваімі памочнікамі, а пад вечар аб'ехаў да дзясятка выбарчых участкаў ад Путрыша да Скідзеля для сустрэчы з наглядальнікамі, вылучанымі ад Таварыства. Выбарчая кампанія яшчэ раз яскрава выявіла беспринципнасць і заангажаванасць участковых камісій, іх старшынь, якімі часта былі кіраўнікі школ. Такая актыўная пазіцыя Таварыства мясцовым уладам была не да спадабы, і яны выкарысталі кампанію перарэгістрацыі грамадскіх арганізацый для зняцця раённай арганізацыі ТБМ з рэгістрацыі пад відом адсутнасці юрыдычнага адраса, г. зн. фактычна яе закрылі. А са мной не працягнулі рабочы кантракт з новага, 2002-га навучальнага года. Будучы на пенсіі яшчэ раз удзельнічаў у выбарчай кампаніі і пабачыў, як розныя выбарчыя камісіі і дзяржорганы вычышчаюць няўгодных прэзідэнтаў на дэпутацкае месца. У 2005 г. у час выбарчай кампаніі па вылучэнні кандыдатаў у дэпутаты Нацыянальнага Сходу паспрабаваў вылучыцца ў Гарадзенскім раёне Тадэвуш Гавін, і я ўключыўся ў збор подпісаў за яго. У вёсках Баранова, Квасоўка, Лікоўка, Ніжня Пагараны, дзе людзі ведалі мяне або маіх бацькоў і адносіліся з даверам, набіраў каля ста подпісаў. Парадак складання і афармлення спісаў я добра ведаў; іх правяраў, працуючы ў акружных камісіях. Аб правярцы подпісаў акружнай камісіі я мне пазней раскавалі некаторыя знаёмыя падпісанты. Звычайна прыходзіла група правяральшчыкаў у складзе члена акружнай камісіі, старшыні сельсавета і начальніка вытворчага ўчастка (з калгаса) або міліцыянера і прапаноўвала напісаць адмову ад подпіса па розных прычынах. Залежны ад уладаў чалавек бачыў, што з патрабаванням трэба пагадзіцца, каб не мець непрыемнасцяў. Так сярэд лістоў маіх і іншых выбаршчыкаў камісія атрымала неабходны працэнт несапраўдных подпісаў і не зарэгістравала Т. Гавіна кандыдатам, а ім стала вылучаная ўладамі Ліляя Кашанькова, "абраная" ў дэпутаты.

(Працяг у наст. нумары.)

(Працяг. Пачатак у папяр. нумары.)

Калаўрот (самопрятка) - 1) ручная прылада для прадзення нітак; 2) народная гульня.

Калёсы (телега) - конная чатырохколавая павозка.

Калода (колода) - 1) адрэзаны кавалак бярыяна; 2) вулей свойскіх пчола калодзе, якую ставілі ў садзе або ў лесе.

Калодзеж, калодзець, студня (колодець) - вузкая глыбокая яма, умацаваная з бакоў зрубам або бетоннымі трубамаі, для здабывання вады з ваданосных пластоў зямлі.

Калоднік (колодник) - арыштант, закаваны ў калодкі.

Калыска, зыбка, люлька (колыбель) - невялікі дзіцячы ложка для немаўля, можа мець розную форму (ад палатна нацягнутага на абруч да карзіны і драўлянага маленькага ложка на ножках з дужкамі).

Калонія (колонія) - вёска, у якой жывуць перасяленцы з іншай вобласці або краіны.

Калінкі, салодкая гарэлка (калінкі) - абрад першай шлюбнай ночы на вяселлі.

Каліноўнік (кулага) - кулага з расцёртымі ягадамі каліны, "путра" з ягадамі каліны на Тураўшчыне. (Молчанова Л.А. Матэрыяльная культура беларусоў. Мн., 1968. С. 194.)

Калдуны, пызы, ладонікі (клёцкі) - клёцкі, начыненыя мясным або іншым фаршам.

Калдуны (клек) - збытаная скудлачаныя валасы.

Кадоўб, кадаўб, кузуб, кадаміна, ліпаўка (кадолб) - ёмкасьць, выдзяўбаная са ствала дрэва, для захоўвання збожжа.

Калышка - паясное адзенне дзяўчат.

Каляды (рождество Хрыстова) - свята нараджэння Ісуса Хрыста.

Калядаванне (колядование) - звычай хадзіць па хатах і віншаваць гаспадароў са святам Каляды.

Калядніца (колядница) - калядная пара (ад Калядаў да Вадохрышча).

Камасацыя (камасация) - ліквідацыя цараспалосіцы звязаннем сялянскіх зямель у адзін участак з наступнымыхадам на хутары; са-стаўная частка аграрнай рэформы ў Заходняй Беларусі, якая праводзілася польскімі ўладамі паводле закону 1923 г.

Камізэлька (жилетка) - мужчынская безрукаўка.

Камінок (камелёк) - вольнае месца на краі прыпечка, якое можна было выкарыстаць каб нешта хуткаспячы або зварыць, увечары можна было тут асвятці хату лучынай. Дым ад камінка ішоў у маленькі камін, які злучаўся з вялікім (у вёсках Бучацінскага сельсавета Капыльскага раёна).

Камора (клеть) - 1) клеть; 2) (таможня) мыгня ў ВКЛ; 3) кантора ў лясніцтве ў XIX ст.; 4) абрад першай шлюбнай ночы.

Каморнік - землямер. **Камунікацыі** (ад лац. communicatio - сувязь) - шляхі зносін.

Камы, клёцкі (клёцкі

Этнаграфічны тлумачальны слоўнік

кі, картофельное пюре) - мучная страва з цеста круглай формы ў выглядзе як.

Камяга - 1) выдзёўбаннае карыта з доўгай калоды дрэва для вадапою свойскай жывёлы; 2) выдзяўбаны вузкі човен у выглядзе карыта.

Канавал (коновал) - народны лекар жывёлы без спецыяльнай адукацыі.

Канана (диван, оттоманка) - шырокая лаўка з падлакотнікамі і спінкай.

Канцлер (канцлер) - начальнік канцэлярыі вялікага князя ў ВКЛ.

Канун (канон) - абрадавая страва, якой пачыналі памінікі. Гэта разбаўленая медам вада (сыта), у якую крышлы прэсны корж, булку ці абаранкі.

Канькі (конёк) - разныя верхнія канцы закрыцін, якія маюць выгляд караяных рагоў альбо птушыных галоў і т. д.

Канявая (коновая) - тонкае бярыяно, якое кладуць на слупы, якія стаяць на падоўжнай бэльцы (ляжыць на зруб, на гарышчы) і служыць для замацавання крокваў.

Капа (покрывало) - льяная поцілка з перабіраным узорам (в Сямёнава Шылавіцкага с/с Ваўкавыскага раёна).

Капа (копа) - 1) мера ліку, роўная 60 адзінак; 2) невялікая сцірта сена.

Капаніца, капачка, капыл (мотыка) - прылада працы для ручнай апрацоўкі зямлі.

Капец - 1) насып вакол межавага слупа (межевой знак); 2) даўні спосаб захавання на зіму бульбы і агародніны ў яме на пяску (бурт).

Капітула (капитул) - зямельнае ўладанне каталіцкага епіскапства.

Капліца (часовня) - невялікая цэркаўка без алтара.

Каплук - страва у палашукоў. Ачышчаную бульбу варыць з цыбуляй, перцам, сольцём, затым працэджаюць, а ў гэтую працэджаную гарачую масу кідаюць скарыначкі хлеба і ядуць.

Капота - мяшчанскае верхняя вопратка, пашытая з простага сукна, з адкладным каўняром, з укарачаным нізам.

Каптан (кафтан) - двухбортная верхняя адзежка на доўгімі поламі і падоўжанымі рукавамі.

Каптур, чапец (капор, чепец) - галаўны ўбор дзіцяці або замужняй жанчыны, які завязваецца па падбародкам і пакідае адкрытым толькі твар.

Каптур - 1) сплечаная з дубцоў і абмазаная глінай труба для адводу дыму; 2) верхняя частка печы ў выглядзе двух сценак, якія ўзвышаюцца над ляжанкай; 3) невялікі дах, навес конусападобнай формы, які звісае над чым-небудзь.

Капуст - звараная вадкая страва з кіслай капусты (елі з бульбай і хлемам).

Капуза (кучма) - высокая мужчынская аўчынная

шапка цыліндрычнай або канічнай формы.

Капшук (кисет) - мяшчак для тытуню, махоркі, які сцягваецца шнурком.

Капшычна (капшычна) - падатак, які спаганяўся за гатаванне піва, мёду і гандаль гарэлкай.

Капыл (колодка) - кавалак дрэва ў форме ступні, па якім робяць абутак.

Капытка - страва з дранай бульбы.

Капялюш (шляпа) - летні галаўны ўбор з палямі (з лямцу або сплечены з саломы).

Каралі (бусы, ожерелье) - упрыгожванні з каштоўных камянёў, якое надзяваецца на шыю.

Карабейнік (коробейнік) - дробны гандляр, які насіў свой тавар па вёсках і прадаваў.

Каравай (каравай) - 1) вясельны абрадавы пірог; 2) абрад выпечкі караваю для вяселья.

Карагод, танок (хоровод) - ход па кругу з песнімі і танцамі.

Карнавал (карнавал) - маскарад з танцамі і гульнямі.

Карніз (карниз) - гарызантальны выступ, які завяршае сцяну, дзверы.

Каробачка (коробейнікі) - бытавы танец сельскай моладзі на вечарынцы.

Каробка (коробка) - 1) кош для зімнай лоўлі ўюноў; 2) сявёнка.

Картуз (картуз) - мужчынскі летні галаўны ўбор з акольшкам і цвёрдым казырком.

Карункі (кружево-) ажурныя вырабы з нітак.

Карчма (корчма, шинок) - заездны дом, харчэўня; хата, дзе падарожнік мог паесці і пераначаваць.

Карчмар (корчмарь) - гаспадар карчмы.

Карчага, вушкавенка - керамічны посуд вялікіх памераў (часам да 16 л).

Кары (дровні) - санілесавозы.

Карці, кварта (кружка) - коўшык з ручкай.

Каса (касса) - месца, дзе захоўваюцца грошы.

Каса (коса) - 1) прылада для касьбы травы; 2) сплечаныя валасы на галаве жанчыны.

Касавіца (сенокос) - касьба сенажацей.

Касаўё, кассё, акоссе, касільна (косовище) - ручка касы.

Каснік (ленточка) - невялікі кавалак каляровай стужкі або тканіны.

Катанка (куртка) - куртка з валенага сукна. У Ашмянскім павеце катанку насілі толькі кабеты.

Катуля, котка (чурка) - кароткая драўляная чурка з выемкай па сярэдзіне, у якую клалі ручку пачных вілак.

Катух, яслі (закут, ясли) - адгароджаны закут у хляве, куды кладуць сена і трасянку.

Катрынка (шарманка) - механічны музычны інстру-

мент, які мае выгляд скрынкі з ручкай.

Каўбаса, кілбаса (колбаса) - мясны выраб круглай прадаўгатай формы, раней гэты была свіная кішка, напхнутая парэзаным і прыпраўленым мясам.

Каўня - тое, што і мала-таўня (в. Волкаўшчына Навапагосцкага с/с Мірскага раёна).

Кафля (кафля) - керамічны выраб для абліцоўкі сцен і печу ў выглядзе пліткі.

Кацуба (кочерга) - драўляная качарга для даставання вуглёў з печы (в. Лукава Мала-рыцкага раёна).

Качадык (шило) - гнутае шыла.

Качалка - 1) палка для раскачвання цеста або разгладжвання бялізны качаннем; 2) крэсла з выгнутымі палазамі, на якіх яно качаецца.

Качалкі (рубель с катком) - прыстасаванне драўніны для разглажвання і качання бялізны і лёгкага адзення.

Качар (селезень) - самец качкі.

Качарга (кочерга) - палка з загнутым жалезным нака-нечнікам на канцы для выграбання попелу з печы і даставання вуглёў.

Кашар - той, хто пляце кашы.

Кашара (кошара) - адгароджанае месца на выгане або ў лесе, дзе летам трымаюць жывёлу.

Кашуля (рубаху) - сарочка, рубашка.

Кашчэй (Кошей) - міфічны персанаж казак, стары, які валодае тайнай даўгавечна-насці і незлічоным багаццем.

Кашэль, вярэнька (корзина) - вялікая кашолка, звычайна з лучыны.

Каюк (каюк) - рачны вёслава-ветразевы грузавы карабель.

Кварта (кварта) - 1) даўнейшая мера вадкіх і сыпучых рэчываў, роўная чацвёртай частцы гарнца (0,7 л); 2) грашовая плата ў дзяржаўную казну арандатарам або дзяржаўцам гадавога даходу са скарбовага ўладання.

Кватэрка - 1/4 кварты (0,176 л.).

Квас (квас) - квашаны хлебны напітак, падрыхтваны на вадзе з хлеба, сухароў або жытняй мукі з соладам.

Кваска (бочка) - 1) вялікая бочка пад збожжа (в Будча Ганцавіцкага раёна); 2) дзяжа (квашня) у в. Хабавічы Дзівінскага с/с Кобрынскага раёна.

Кваша - посная квашаная страва на Тураўшчыне. Рыхталі ржаны солрад, яго змешвалі з грэцкай мукой і варылі.

Квашаніна (холодец, студень) - страва, звараная з свінных ног, вушэй, затым астуджаная.

Кветнік (полисадник) - агародчык з кветкамі каля хаты.

Келіх (бокал) - маленькая шкляная чарка.

Келля (келья) - пакой,

дзе жыве манах або манашка.

Кельня (кельма) - прылада муляра, тынкоўшчыка ў выглядзе трохвугольнай лапаткі.

Керат - манеж.

Кірмаш, фэст (ярморка) - парафіяльнае свята каля царквы з невялікім рынкам.

Кісель (кисель) - кіслая страва, падрыхтаваная з аўсянай мукі.

Кіслае малако (простокваша) - сквашанае малако.

"Кішка" - нацёртая бульба і крупы з дабаўленнем тлушчу і солі запякаецца на-сквардзе ў тоўстай кішцы за-колагай свіні. Была вядома ў Заходняй Беларусі.

Кладка (перекладина, кладка) - перакінутая адна або дзве дошкі ці брус з берага на бераг невялікай рэчкі для пераходу.

Клемры стаярска - інструмент для сцягвання дошак дзвярэй (в. Дайнова Жы-лёўскага с/с Іўеўскага раёна).

Клець, свіран (клеть) - зрубнае памяшканне для захоўвання абмалочанага збожжа.

Кломля, копля, бранік, баўтуха (кломля, бредень) - прыстасаванне ў выглядзе даўгой сеткі для лоўлі рыбы.

Клуны (клуны) - 1) гумно ў Кобрынскім раёне і іншых вёсках Заходняга Палесся; 2) пуныя.

Клумбня - прыстасаванне для лоўлі рыбы ў в. Глінка Столінскага раёна.

Ключнік (ключник) - слуга ў панскім маёнтку, у рас-параджэнні якога знаходзіліся прадукты харчавання і ключы ад месца іх захоўвання.

Клявец - малаток для кляпанья касы.

Клямар (скоба, скрепа) - 1) драўляныя пласціны, якія ставяцца з двух бакоў сця-ны і сцягваюцца жалезнымі прутамаі для яе выраўноўвання і мацавання; 2) спражка на папрузе.

Клямка (скоба, щеколда) - прыстасаванне, з дапамо-гай якога адчыняюць і зачыня-юць дзверы.

Кляновік (кленовый сок) - напітак з клянолага соку.

Кляпцы, жалезы - па-стка на звера.

Кляштар (монастырь) - каталіцкі манастыр.

Коварат, вешніцы - вароты ў канцы вясковай вулі-цы, якія закрывалі ўезд і выезд з яе (в. Міластаў Ігуменскага павета).

Коварат - доўгая жэр-дка з грузам на тоўстым канцы, якая закладваецца ў развіліну калодзежнага жураўля (в. Са-давічы Капыльскага раёна).

Козачка (самопрятка наклонная) - калаўрот-ляжак (в. Куколкі Шылавіцкага с/с Ваўкавыскага раёна).

Комін (дымоход) - ды-маход (цагляны, керамічны).

Конаўка, кварта (кружка) - бандарны кубак для піцця вады, аб'ёмам каля паў-літра.

Конік - паліца, у якой

ніжня часткі бакавін выпілоў-валіся ў выглядзе коніка (Па-лессе).

Кораб (короб) - ёміс-тасць для прадуктаў, сплечаная з саломы або лазы.

Коўганка - ступка з ручкай і таўкачыкам, нагадвае коўшык з ручкай (в. Ісерна Слуцкага раёна).

Коўдра (одеяло) - 1) адзеяла з кудзелі; 2) поцілка.

Кош - 1) (корзина) ко-шык; 2) (кузов) сплечены з лазовых дубцоў кузаў для ка-леса.

Кошка (кошка) - шнур з чатырма перпендыкулярнымі кручкамаі для даставання ўтоп-ленага ў студні ядра.

Кошык (кошёлка) - карзіна авальнай формы, спле-ченая з дубцоў.

Кравец (портной) - ра-меснік, які шые вопратку.

Крайка (пояс) - жаночы пояс (Палессе).

Кракавяк (краковак) - бальны танец, які бытаваў на вечарынах у мінулым стагод-дзі. Узнік у 14 стагоддзі ў Кра-каве.

Крама (лавка) - у мі-нулым беларуская назва мага-зіна прамысловых тавараў.

Крамнік (лавочник) - гаспадар крамы.

Крамніца (лавочница) - гаспадыня крамы.

Красала, крэсіва (кре-сало) - металічнае прыстаса-ванне, яким высякалі іскры з крэменя, здабывалі агонь.

Краўчыха (портниха) - швачка, якая шые вопратку.

Кросны, ставы (руч-ной ткацкай станок) - ручны ткацкі стан.

Крохва (стропила) - тоўстая жэрдка для мацавання на ёй лат пры будоўлі страхі.

Кругі (мотушка) - ві-тушка для наматвання працы з калаўрота (в. Студзёнікі Но-вадворскага с/с Свіслацкага раёна).

Крук (крюк) - драўля-ная палка з сукмаі на канцы або з двухзубым наканечнікам, для скідвання гною з воза.

Крупнік, крупы, кру-пеня (крупяной суп) - вадкая страва з круп.

Круціцька - прыстаса-ванне для для наматвання вя-ровак (в. Марозавічы Лапацін-скага с/с Пінскага раёна).

Крыга (бредень) - ры-балоўная прылада ў выглядзе двух рухомых палазоў з сет-камі, якой ловаць рыбу ў не-глыбокіх вадаёмах.

Крылатка (полотенце) - невялікакі ручнічок затканы чырвонымі ніткамаі, якім пры-крываюць дзіця і рукі нябож-чыка.

Крынка (кувшин) - ганчарны посуд накіштат зба-нка без ручкі.

Крыннік, краннік - рамачны вулей.

Кубак, кухлік (круж-ка, чашка) - невялікая гліняная або фарфаравая пасудзіна з ручкай для піцця. Вісеў каля ядра.

Кубел (кадка с крыш-кой) - бандарны посуд у выгляд-зе цэбра з вэчкам і запорам. У ім захоўваліся розныя тка-нныя рэчы, вопратка або сала і каўбасы.

(Працяг у наст. нумары.)

Алег Трусаў:

**"Беларусізацыя не скончылася,
яна нават пачала ўзмацняцца"**

Чарговым героем перадачы "Інтэрвію тыдня" на Радыё Свабода быў старшыня ТБМ Алег Трусаў. Ён адказаў на пытанне, ці скончылася ў краіне "мяккая беларусізацыя", распавёў пра беларускую нацыянальна-патрыятычную групоўку ва ўладзе і абвінаваціў Радыё Свабода ды іншыя незалежныя СМІ ў спрыянні рэжыму. З ім гутарыў Віталь Цыганкоў.

нераўнацэнны "абмен".

- Разумееш, прыхільнікаў Расеі ў калідорах улады значна больш. Дарэчы, далёка не ўсе там па-беларуску гавораць, там вельмі розныя людзі. Тым больш што палітыкаў яны выпусцілі - Дашкевіча і яго нага сябра. Астатнім затрыманым успомнілі мінулае - як калісьці Сталін белагвардзейцаў арыштоўваў. Яны ўжо гадоў 15 не былі ані ў партыях, ані ў ТБМ. Скажаць, што яны былі палітычна актыўныя, нельга.

- Калі вы кажаце пра розныя групоўкі ва ўладзе, то многія ставяць гэтую схему пад сумнеў. У беларускай сістэме ўлады ўсе асноўныя кірункі задае Аляксандар Лукашэнка, а астатнія, незалежна ад сваіх поглядаў, вымушаны пад гэтай наддажджацца.

- Тыя, хто так гаворыць, не разумеюць, што такое палітыка ў аўтарытарнай краіне. Адзін чалавек не можа ўсё вырашаць. Хто цяпер падтрымлівае Лукашэнка? Чынавенства, іхнія сем'і - іх прыкладна 300-500 тысяч чалавек. Пакуль яны ва ўладзе - гэтая ўлада і стаіць. І яны маюць карт-бланш на любыя пытанні ў межах сваёй кампетэнцыі.

Я добра ведаю раённыя ўлады. У адным раёне ідзе беларусізацыя, а ў іншым усё беларускае знішчаюць. Бо ў адным раёне кіраўнік - прыхільнік незалежнасці, а ў другім - прыхільнік інтэграцыі з Расеяй. Лукашэнка прызначыў чалавека і забыўся на яго. Пра яго ўгадаюць, толькі калі ён нешта ўкрадзе альбо адкат не даць.

Лукашэнка вырашае толькі самыя галоўныя межанапалітычныя моманты, эканамічныя. Астатняе вырашае наменклатура.

- Чаму ўлада не вытрымала гэтага курсу на "лібералізацыю" і пайшла на разгром дэмакратычных сілаў?

- Я не лічу гэта разгромам. У параўнанні з 2010 годам ніякага разгрома не было. Гэта проста запалохванне. Чаму? Бо ўлада прайграла "дармадаў", дэкрэт даваўся фактычна скасаваць. Упершыню электарат Лукашэнка выйшаў на вуліцу з патрабаваннем ягонай адстаўкі. І ўлада вырашыла запалохаць. Таму і хапалі ўсіх, хто трапляўся. Ім трэба была карцінка.

Ніякіх палітычных зняволеных няма, даюць Статкевічу 5 сутак. Яны змагаюцца не з апзіцыяй, а з сваім электаратам. Яны запалохвалі, стваралі карцінку - і дабіліся сваёй

мэты. Дзякуючы ў тым ліку і вам, бо вы паказвалі ўсе гэтыя жахі, бясплатна папрацавалі на рэжым.

- Вы прапануеце ўсё гэта не паказваць?

- Ну, не выпячываць. Яны нейкага інваліда хапаюць, і адразу дваццаць журналістаў, ад "Белсата" да "Рацыі", гэта паказваюць. Людзі глядзяць, палюбоўцяцца і не ходзяць на акцыі. Можна ж паказаць парознаму. Я калі гляджу "Белсат" - то думаю, што людзі на гэта паглядзяць і ніколі больш не пойдучы. Каму хочацца сядзецца на сутках альбо - самае страшнае - плаціць штрафы?

- Сёлета будзе з'езд ТБМ, і вы ўжо заяўлялі, што не будзеце вылучацца на пасадку старшыні...

- Так, не буду. Трэба свечасова прыйсці, а самае галоўнае - свечасова сысці. Не чакаць, пакуль струхнееш ці памрэш у крэсле. Таму - будзе змена.

- У вас ужо ёсць кандыдатура пераемніцы альбо пераемніка?

- На сёння вылучана чатыры кандыдатуры. Гэта Лявон Баршчэўскі, Людміла Дзіцвіч, Алена Анісім і ўладзімір Колас, але ён днямі адмовіўся. Праходзяць сходы. Кандыдатаў абмяркоўваюць, мы не робім з гэтага ніякай таямніцы. Вылучалі ўвогуле 7 чалавек, але астатнія з розных прычын сышлі з дыстанцыі.

- Раней вы заяўлялі, што ТБМ - гэта непалітычная арганізацыя. І гэта дазваляе вам паспяхова працаваць. Але вы самі вылучаліся летась на парламенцкіх выбарах, а Алена Анісім нават стала дэпутаткай Палаты прадстаўнікоў. То бок, цяпер такая сувязь з палітыкай ужо патрэбная? Гэта нейкі новы этап у дзейнасці ТБМ?

- І так, і не. Анісім ішла шляхам збору подпісаў, яна ніколі ні ў якіх партыях не была. Іншая справа, што ТБМ усё зрабіў, каб яна стала дэпутатам. Людзі ў Нясвіжы і на Стаўпеччыне яе ведаюць, яны за яе галасавалі. У Менску выбары фактычна не адбыліся, а там людзі ходзяць на выбары, з розных прычын.

Што тычыцца палітыкі. Сам факт, што чалавек размаўляе па-беларуску - гэта ўжо палітыка. І гэтай палітыцы ўжо гадоў 350. Але мы не прымыкаем да палітычных кааліцыяў, не ўваходзім у прамыя альянсы з палітычнымі партыямі - і тут наша пазіцыя застаецца нязменнай.

Што для мяне беларуская мова?

Гомельскае ТБМ праводзіла конкурс-эсэ сярод школ на тэму "Што для мяне беларуская мова?", у якім паўдзельнічала больш за 30 вучняў. Пераможцам у намінацыі сярод 9-11 класаў стаў Станіслаў Яменеў, вучань 10 "А" класа сярэдняй школы № 17 г. Гомеля імя Франціска дэ Міранды. Публікуем ягонае эсэ і віншуем з перамогай.

Што для мяне беларуская мова?

Кожнаму чалавеку патрэбна нешта, што б дапамагала яму раскаваць пра сябе, пра сваю сям'ю, краіну. Як птушцы патрэбна шчабятанне, так і мне неабходна мая мова, на якой бы я мог дзяўчыне прызнацца ў каханні ці матулі сказаць, як я яе люблю. Для мяне гэтае шчабятанне - беларуская мова!

Так павялося, што кожны этнас, кожны народ мае сваю культуру, традыцыі і, канешне, мову. Мова - гэта багацце, сапраўдны скарб і спадчына, якую можа перадаць бацька - сыну, маці - дачцэ. Толькі мовай чалавек можа перадаць самыя розныя пачуцці.

Для мяне мова - гэта ўсё. Мне вельмі шкада, што толькі маленькая частка беларусаў хоча карыстацца беларускай мовай. Я зайздросчу тым людзям, якія ў дасканаласці ведаюць мову і валодаюць ёй. Я зайздросчу ўсім народам на Зямлі, якія карыстаюцца сваёй, роднай мовай. Гэта не пустыя словы, а хуткі бег ручкі па паперцы ад ўсёй шчырай душы беларуса, які галосіць па загубленай мове. Нам родная зямля дала ўсё, што патрэбна, а галоўнае - мову, якую мы адштурхнулі. Мы б'ём тую руку, якая нас корміць і якая нас гадуе. Ва ўсім вінаваты людзі. Мову трэба ратаваць!

У краіне існуе толькі ТБМ, якое займаецца пытаннем ратавання мовы. Але я лічу, што кожны чалавек, які мае права называцца беларусам, павінен займацца гэтым пытаннем. Павін-

ны існаваць дзяржаўныя камітэты, якія б займаліся пытаннем захавання мовы.

На жаль, спеў салаўя, пах чабору, мелодыя мовы не перадаліся нам з малаком матулі. І я па гэтым вельмі сумую. Я лічу, што кожны носьбіт беларускай мовы - барацьбіт за яе жыццё, сапраўдны салдат.

У маім сэрцы толькі нядаўна загарэлася полымя Мовы. Я быў бышчам звар'яцелы, не адчуваў гэтага, але заўсёды заставаўся патрыётам Радзімы. І з кожнай хвілінай і гадзінай пачуццё любові да мовы і Радзімы расце.

Надзея на тое, што мова мая выстаіць і будзе жыць, будзе існаваць у маім сэрцы і думках назаўжды. Маё апошняе слова ў жыцці будзе на беларускай мове!

Жыве Беларусь!

Жыве беларуская мова!

Беларуская мова - народа багацце,

Раніцай спеў салаўя,

Бо наша мова - сапраўдная маці,

Родная маці - зямля.

Бо наша мова - спадчына продкаў,

Слаўнае рыха імёнаў,

Яна засталася і застаецца годнай,

Колькі б ні чула праклёнаў.

Ведаю, чую: жывіць - быць Беларусі

З мовай сваёй і багаццем,

Бо наша мова - сапраўдная маці,

Мовай, зямлёй ганаруся!

ТБМ, г. Гомель.

Да 500-годдзя беларускага кнігадрукавання**Паэтычная Скарыніяна Лідчыны**

У лідскай СШ № 11 выдадзены зборнік вершаў "Паэтычная Скарыніяна Лідчыны". Складальнік К. Бальцюкевіч, рэдактары С.Л. Бяляўская і Т.І. Зенюкевіч, адказная за выпуск Г.А. Хвайніцкая. Назва гаворыць сама за сябе. У зборнік уключаны вершы лідскіх паэтаў Дануты Бічэль, Ірыны Бараздзіной, Алесі Бурак, Алеся Гямбіцкага, Зоі Гіль, Івана Гушчынскага, Ларысы Канчэўскай, Юрыя Карэйвы, Пятра Макаравіча, Іосіфа Масяна, Міхаса Мельніка, Веранікі Мікулкі, Васілісы Пазнуховой, Яраслава Пазнухова, Ірэны Сліўко, Алеся Стадуба, Станіслава Судніка, Валянціна Таўлая, прысвечаныя Францішку Скарыну, або вершы, у якіх згадаецца імя нашага першадрукара. Вершы ў зборніку пададзены без усякай цэнзуры. Некалькі вершаў са зборніка:

Данута Бічэль

Словам Скарыны

Ад маленства за працу берымся старанна,
каб закрэсліць да нас непавагі прысуд!

У шаснаццатым веку Францішак Скарына
несмяротнай душой узвышае наш люд.

Колькі ж можна губляць,

каб людзьмі называцца?

Вось Скарына сумеў засланыць сабой сам
годнасьць роднага слова без гучных авацый,
што ў прадмове да кнігі друкаваных сказаў.

Ці ж з блакады вякоў не здолеюць унукі
між братаў яго Кнігу ў вечнасьць пусціць!

Патрымаемся, узяўшыся моцна за рукі
на высокіх пляцоўках і ў вёсках пустых,
працавітыя, смелыя, моцныя духам!

На віхуры сядайце, за руль, за стэрно.

І не страшны ніякія нам завірухі.

Наша роднае слова далёка чутно.

Прыклад чыстай любові, якой не скарылі,
даў Скарына... Праз пяць мімалётных вякоў
у праслаўленым Полацку, мовай Скарыны
увакроснаны з праху, спаткаемся зноў...

Францішак Скарына ў Лідзе

Ліда, чароўная і маладая,

Лёгкай дзяўчынкай усё падростае.

Трэба ж і хлопца талкувага Лідзе.

Можа, у Еўропу, у свет вольны выйдзе.

Гэта ж вандруе Францішак Скарына.

Бачыць: даліна, тут - Ліда - дзяўчына.

Раптам Скарына спыняецца ў Лідзе.

Як бы спыняецца Сонца ў Зеніце.

Алеся Бурак

Скарына з намі

У самым цэнтры горада,

Ля важных дзвюх дарог,

Скарыны постаць гордая

Стаіць як абярог.

Асветнік і вучоны,

Філосаф і друкар,

Са славай заручоны

Слоў мудрых уладар.

Ён кніжкі найкарысныя

Для нас надрукаваў.

І словамі агністымі

Дагматы крыжаваў.

Ён раіць нам: Радзіму

Не кідаць у бядзе,

Вучыцца, свае імя

Не ганьбіць анідзе.

І спасцігаць навукі,

Каб быць адукаваным,

Каб да старэйшых ўнукаў

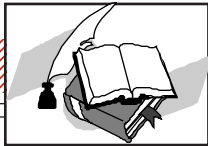
Аднесліся з пашанай.

Асветлены агнямі

І сонейкам удзень,

Скарына шчыра з намі

Гутарку вядзе.

Навіны Германіі

"ШУЛЬЦ-ЭФЕКТ" ЗНОЎ НЕ СПРАЦАВАЎ.
ПАРТЫЯ АНГЕЛЫ МЭРКЕЛЬ ЗНОЎ
ДАСЯГНУЛА ПОСПЕХУ

"Korff an Korff". Так каментавала Suddeutsche Zeitung сітуацыю няпрэдадні зямельных выбараў у Шлезвіг-Гальштайне.

І вось цяпер, калі выбарчыя ўчасткі зачыніліся, высвятляецца, што "Korff an Korff" было пяць гадоў таму, калі сацыял-дэмакраты на выбарах у ландтаг набралі 30,4 працэнта галасоў, а хрысціянскія дэмакраты - 30,8. Сёлета ж хадзікі істотна адарваліся ад сваіх саюзнікаў-канкурэнтаў. Паводле падлікаў на 23 гадзіны 7 траўня, колькасць галасоў, пададзеных за Хрысціянска-дэмакратычны саюз, павялічылася не на шмат - на 1,2 адсотка - і дасягнула паказчыка 32. А вось сацыял-дэмакраты страцілі 3,3 працэнта галасоў і, атрымаўшы падтрымку 27,1 адсотка выбаршчыкаў, адсталі ад хадзікаў на 4,9 працэнта. У пераліку на мандаты гэта азначае, што ХДС будзе мець у зямельным парламенце 24 месцы, а Сацыял-дэмакратычная партыя Германіі - 20.

Разрыў, здавалася б, неістотны, але тут важна, з якім вынікам да фінішу выбарчага марафону прыйшлі саюзнікі сацыял-дэмакратаў - зялёныя і

SSW (Саюз выбаршчыкаў Паўднёвага Шлезвіга, які аб'ядноўвае мясцовых датчан, надзеленых - як этнічная меншасць - пэўнымі прывілеямі). Зялёныя страцілі неістотна (0,4 працэнта галасоў). Атрымаўшы падтрымку 12,8 адсотка выбаршчыкаў, яны будуць мець у ландтагу 9 месцаў. Датчане таксама страцілі няшмат - 1,1 працэнта галасоў - і з 3,5 адсотка падтрымкі будуць мець 3 дэпутатскія крэслы. Такім чынам, ранейшая ўрадавая кааліцыя на чале з эсдэкамі ў Шлезвіг-Гальштайне немагчымая, бо ў суме СДПГ, зялёныя і SSW атрымалі толькі 32 мандаты, а ўсяго ў ландтагу 69 месцаў.

Каму пайшлі галасы СДПГ, зялёных і SSW? Само сабой, хадэкам. Умацавала пазіцыі і Свабодная дэмакратычная партыя, якая ўжо даўнавата перастала быць урадавай у Германіі. Падтрымка лібералаў павольшала на 3,3 працэнта. Атрымаўшы 11,5 працэнта галасоў выбаршчыкаў, яны будуць мець у ландтагу 9 крэслаў.

І нарэшце ўжо ў дванаццатым зямельным парламенце будуць засядаць прадстаўнікі правапапулісцкай Аль-

тэрнатывы для Германіі. У Шлезвіг-Гальштайне гэтую партыю падтрымалі 5,8 працэнта выбаршчыкаў, і яна будзе мець 4 мандаты. Сацыялогія яшчэ пакажа, хто падтрымаў ультраправых, але ўжо цяпер ясна, што ў Шлезвіг-Гальштайне страцілі не хадзікі і не лібералы. Страты панеслі сацыял-дэмакраты і іх саюзнікі па ўрадавай кааліцыі.

І яшчэ дзве сумныя навіны для сацыял-дэмакратаў. Першая. "Шульц-эфект", на які так спадзяваліся эсдэкі, зноў не спрацаваў. Раней, нагадаю, папулярнасць новага лідэра СДПГ не прынесла ніякай карысці сацыял-дэмакратам Саара. Ці будзе з яе якая карысць на выбарах у ландтаг Паўночнага Райна - Вестфаліі, якія адбудуцца 21 траўня, пабачым.

Другая. Асабліваасцю сёлетніх выбараў у Шлезвіг-Гальштайне было тое, што ўпершыню на выбарчыя участкі прыйшлі 16-гадовыя грамадзяне. Праўдападобна, у большасці гэтыя юныя немкі і немцы галасавалі не за сацыял-дэмакратаў і не за зялёных.

Паводле прэс-службы БСДПГ.

Памёр Мікола Аўрамчык

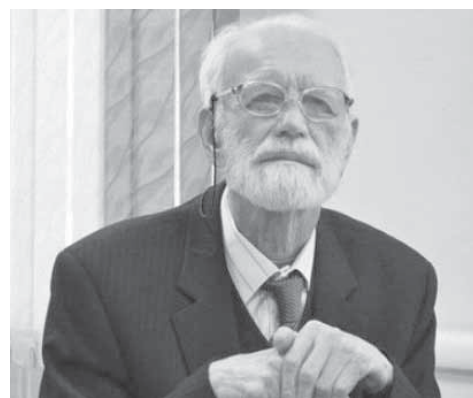
8 траўня ў Менску пасля цяжкай працяглай хваробы памёр найстарэйшы сябар Саюза беларускіх пісьменнікаў, паэт Мікола Аўрамчык. Яму было 97 гадоў.

Мікола Аўрамчык нарадзіўся 14 студзеня 1920 года ў Плёсах Бабруйскага раёна Магілёўскай вобласці ў сялянскай сям'і. Скончыў школы ў Плёсах і Цялушы. У 1938 годзе паступіў на філалагічны факультэт Менскага педагогічнага інстытута, адначасова працаваў у рэдакцыі газеты "Піянер Беларусі", пазнаёміўся з Янкам Купалам, Кузьмом Чорным, Алесем Салаўём, пра якіх пакуіў успаміны.

Быў ветэранам Другой сусветнай, удзельнічаў у баях на Паўночна-Заходнім і Волхаўскім франтах. У чэрвені 1942 года трапіў у акружэнне і ў палон да іспанцаў, пасля немцамі быў вывезены ў Рур на каменнавуальныя шахты. У красавіку 1945 года вызвалены англічанамі.

Пасля вайны працаваў на аднаўленні Данбаса. Скончыў філалагічны факультэт БДУ (1949). Працаваў у рэдакцыях газет "Чырвоная змена", "Літаратура і мастацтва", у часопісе "Польмя", у 1953-1980 - рэдактар аддзела паэзіі часопіса "Малодосць". Член Саюза пісьменнікаў з 1947 года.

Дэбютаваў вершамі ў 1937 г. у бабруйскай газеце "Камуніст". Аўтар кнігі паэзіі "Пя-

рэдні край" (1949), "Шляхамі дружбы" (1952), "Ключы жураўліныя" (1960), "Сустрэча былых канагонаў" (1963), "Універсітэцкі гарадок" (1967), "Агледзіны" (1969), "Як на далоні" (1970), "Дрэва дружбы" (1973), "Вадовішча" (1976), "У падземлі" (раман, 1986), "Анкета: Выбранае" (1990), зборніка вершаў для дзяцей "Дружба" (1950). Аўтар кнігі успамінаў "Знаёмыя постаці" (2004), прысвечанай беларускім дзеячам. Толькі ў апошнія гады стала вядома, што гэта Мікола Аўрамчык разам з Нілам Гілевічам склаў "Сказ пра Лысую гару" - калектыўную ананімную паэму 1980-х.

Прэс-служба СБП.

Ахвяраванні на ТБМ

1. Жыдаль Дзяніс - 20 р., г. Менск
2. Чыгір Яўген - 5 р., г. Гародня
3. Гром Яська - 10 р., г. Менск
4. Афанасьева Раіса - 40 р., г. Менск
5. Ерамёнкаў Аляксандр - 10 р., г. Менск
6. Разумейчык Юры - 12 р., г. Менск
7. Льючык Мікола - 5 р., г. Менск
8. Давідоўскі Ігар - 20 р., г. Менск
9. Якімовіч Алег - 20 р., г. Менск
10. Бамбіза Мікола - 60 р., г. Менск
11. Жаўняровіч П.П. - 5 р., г. Менск
12. Шкірманкоў Фелікс - 10 р., г. Слаўгарад
13. Савіч Надзея - 10 р., г. Менск
14. Ляпёшкін Андрэй - 10 р., г. Зара, Круглянскі р-н
15. Іванова - 5 р., г. Менск
16. Шундрык Георг - 10 р., г. Дзятлава
17. Лягушаў Алег - 20 р., г. Ясень, Асіповіцкі р-н
18. Несцераў Віктар - 10 р., г. Менск
19. Суцулаў Глеб - 5 р., г. Менск
20. Плакса Уладзімір - 5 р., г. Менск
21. Кукавенка Іван - 15 р., г. Менск
22. Панамароў Сяргей - 20 р., г. Менск
23. Кісляк В.С. - 28 р., г. Менск
24. Кот Валер - 5 р., г. Менск

25. Мікіта В. - 50 р., г. Менск
26. Русакоў Максім - 20 р., г. Менск
27. Лагуціна Марына - 5 р., г. Менск
28. Грынько Сяргей - 10 р., г. Магілёў
29. Чайка Сяргей - 70 р., г. Менск
30. Ермаловіч-Дашчынскі Зміцер - 5 р., г. Менск
31. Гапановіч Васіль - 50 р., г. Менск
32. Кісель Яніна - 5 р., г. Гомель
33. Каральчук Аляксандр - 5 р., г. Кастрычніцкі
34. Кануннікава Н.П. - 80 р., г. Гародня
35. Гасанаў - 5 р., г. Менск
36. Прылішч І. - 10 р. г. Менск
37. Пачопка Андрэй - 10 р., г. Менск
38. Жучкоў Ягор - 25 р., г. Менск

Дзейнасць ГА "ТБМ імя Францішка Скарыны" па наданні роднай мове рэальнага статусу дзяржаўнай вымагае вялікіх выдаткаў. Падтрымаць ТБМ - справа гонару кожнага грамадзяніна краіны.

Просім Вашыя ахвяраванні дасылать на адрас, вул. Румянцава, 13, г. Мінск, 220034, альбо пералічыць на разліковы рахунак ТБМ №3015741233011 у Аддзяленні № 539 ААТ "Белінвестбанк" код 739 (УНП 100129705) праз любое аддзяленне ашчаднага Беларусбанка. З 4 ліпеня рахунак № BY84BLBB30150100129705001001, банкаўскі ідэнтыфікацыйны код у фармаце IBAN - BLBBVY2X

У Берасці запрацавала крама
нацыянальнага адзення і сувеніраў
"Князь Вітаўт"

Пакуль для адных 1 траўня было выходным днём, для ўладальнікаў і прадаўца "Князя Вітаўта" гэтая дата стала кропкай адліку іх дзейнасці. Цяпер берасцейцам больш не трэба будзе ездзіць па нацыянальна-сувеніры ў Менск: самае галоўнае можна набыць на месцы.

Адкрыць краму з сапраўднымі беларускімі свішотамі, майкамі, сукенкамі ды посудам вырашыў Сяргей Бахун з сябрамі-аднадумцамі Алегам і Сяргеям.

Я выраіс і сфармаваўся ў Берасці, удзячны гораду за тое, што я размаўляю па-беларуску. Але крыўдна, што нацыянальныя традыцыі тут амаль не падтрымліваюцца: няма беларускамоўных школ і гэтак далей. Прыезджаеш у Берасце і не разумееш, ці ты ў заходняй Беларусі, ці недзе яшчэ. Пахваліцца добрым выбарам сувеніраў для турыстаў ён таксама не мог: тут можна было ўбачыць нешта кітайскае, расійскае, але толькі не беларускае. Мы параіліся з сябрамі і амаль

адразу вырашылі запоўніць гэты прабел, - расправіў "НН" Сяргей Бахун.

Не адкладаючы справу ў далёкую скрыню, хлопцы адразу заняліся зборам патрэбных дакументаў і выбарам месца. Запошнім пашанцавала: на папулярнай Савецкай вуліцы кропка вызвалілі іншыя прадпрыемствы, якую зараз і будзе займаць каманда "Князя Вітаўта". Куды больш часу пайшло на тое, каб вызначыцца з назвай. Але, улічваючы, наколькі значнай гістарычнай асо-

бай для гэтых мясцін быў Вітаўт, у выніку ўсе сышліся на гэтым варыянце.

Крама будзе працаваць штодзённа з 10.00 да 20.00. Зараз там можна набыць адзенне ад такіх брэндаў, як "HONAR", "LSTR", Symbal.by, сувеніры вытворчасці Vitaem.by ды мясцовых рамеснікаў, аўтарскія заклкі ды ўпрыгожванні ад "Прыгожы анёлак". У будучыні бізнэсманы хочуць прадаваць у сябе і кніжкі.

Кацярына Карпіцкая, фота Зміцера Гадзюкі.

Шаноўныя радныя і актывісты ТБМ, запрашаем вас 14 траўня (нядзеля) а 15.00 на сустрэчу ў гасцёўню спадарыні Сафіі, на адрас: вул. Суворова д. 19, кв. 8 (тралейбус № 7, 14, аўтобус № 6 - першы прыпынак пасля тыгунёвай фабрыкі).

1. 15.00. Справаздача за I паўгоддзе. Планы на лета. Прызначэнне даты абласной справаздачна-выбарчай канферэнцыі...
2. Паэтычная частка. Кожны рытуе 1-2 любімыя вершы, прысвечаныя мове (можна прачытаць).
- 3 павагай, Алесь Крой.

Паведамленне	Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705 атрымальнік плацяжу	
	Аддзяленне № 539 ААТ "Белінвестбанк" назва банка	
Рахунак атрымальніка	3015741233011	Асабовы рахунак 739
(прозвішча, імя, імя па-бацьку, адрас)		
Від плацяжу		Дата Сума
Ахвяраванні на дзейнасць ТБМ		
Касір		Пеня Разам
Плательшчык		
Квітання	Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705 атрымальнік плацяжу	
	Аддзяленне № 539 ААТ "Белінвестбанк" назва банка	
Рахунак атрымальніка	3015741233011	Асабовы рахунак 739
(прозвішча, імя, імя па-бацьку, адрас)		
Від плацяжу		Дата Сума
Ахвяраванні на дзейнасць ТБМ		
Касір	М.П.	Пеня Разам
Плательшчык		

Алег Трусаў

Гісторыя сярэднявечнай Еўропы (V - XV стагоддзі)

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

2. Першая беларуская дзяржава - Полацкая зямля

Полацкае княства ўзнікла яшчэ да стварэння Кіеўскай Русі, было яе канкурэнтам і амаль увесь час захоўвала сваю самастойнасць. Пачатковы росквіт нашай першай дзяржавы адзначаецца ў другой палове X ст., калі ёй кіраваў князь Рагвалод, які "прышоў з-за мора". Адно даследчыкі лічаць, што радзіма Рагвалода - сярэдня Швецыя, другія называюць Данію і землі палацкіх славян. Саюз з Полацкам, які кантраляваў важную частку воднага шляху "з вараг у грэкі", адначасова шукалі кіеўскі князь Яраполк і ноўгародскі князь Уладзімір у перыяд 975 і 978 гадоў. Летпісец піша, што вышэйзгаданыя князі пасваталіся да дачкі князя Рагвалода - Рагнеды. Яна адмовіла ў зняважлівай форме ўладзіміру (назва яе сына - рабыні) і выбрала Яраполка. Тады Уладзімір з моцнай варажскай дружнай зняцкай напад на Полацк, захапіў яго, знішчыў княжаскую сям'ю, а Рагнеду гвалтоўна ўзяў у жонкі. Пазней ён забіў Яраполка і тады 20 гадоў адначасова валодаў Ноўгарадскім, Кіеўскім і Полацкім княствамі.

Але пасля спробы замаху Рагнеды на яго жыццё ўладзімір на нарадзе з кіеўскімі баярамі вяртае пасля 988 г. Рагнедзе яе вотчыну і адпраўляе з сынам у горад Ізяслаўль на Полаччыне (цяпер Заслаўе ў Менскім раёне). Пазней полацкае веча запрасіла маладога князя Ізяслава на княжанне, і ўлада полацкай дынастыі была адноўлена Гэтай дынастыя атрымала назву *Рагвалодавічаў*. Другі сын Рагнеды стаў кіеўскім князем Яраславам Мудрым, а яго нашчадкі складалі дынастыю *Яраславічаў*.

Полацкія і кіеўскія князі лічылі сябе незалежнымі і вялі шматгадовае змаганне за кантроль над асноўнымі гандлёвымі шляхамі. Адначасова полацкія князі ваявалі з Ноўгародам, які быў васалам кіеўскіх князёў. Сын Ізяслава князь Брачыслаў (1003-1044) паспяхова ваяваў з Ноўгародам за волкі. Як ужо згадвалася, у 1021 г. войска Брачыслава захапіла і абрабавала Ноўгарад, але па дарозе назад яго здобы-

чу адабраў кіеўскі князь Яраслаў. У выніку Полацк і Кіеў заключылі саюз, у адпаведнасці з якім да Полацкай дзяржавы далучыліся гарады *Віцебск і Ўсвяты*, а таксама волкі паміж Заходняй Дзвіной і Дняпром.

Усяслаў Чарадзеі. Найбольшага росквіту Полацкая дзяржава дасягнула пры князі Усяславе (мянушка - Чарадзеі; 1044-1101). Каб паказаць сваю значнасць, ён будоваў новы дзядзінец Полацка на беразе Дзвіны і на ім ставіць першы мураваны храм на Беларусі - Сафійскі сабор. Прычым, пасля паспяховага нападу на Ноўгарад ён здымае званы з Ноўгарадскай Сафіі і прывозіць іх у Полацк для свайго храма.

На працягу 1065-1078 гг. ішла вайна паміж Полацкам і Кіевам. Самай жорсткай бітвай у гэтай вайне была бітва на рацэ Нямізе каля Менска ў 1067 г. Бітву гэтую ўсяслаў прайграў, і пераможцы знішчылі Менск. Пасля адыходу ўсяслава з рэшткамі свайго дружыны да Дняпра кіяўляне ўступілі з ім у перамовы і падманам захапілі ў палон. Больш за год сядзеў ён у кіеўскай турме ("порубе"), адкуль яго вызваліў народ, які паўстаў і абраў яго вялікім кіеўскім князем. Аднак неўзабаве ўсяслаў пакінуў Кіеў і вярнуўся ў родны Полацк. У 1097 г. князі роду Рурыкавічаў на сваім з'ездзе ў Любечы падзялілі землі Кіеўскай Русі паміж сабою. Аднак Усяслава туды не запрашалі і, такім чынам, цалкам прызналі незалежнасць яго дзяржавы. Полацкая зямля межавала з Наўгародскай зямлёй на поўначы, са Смаленскай - на ўсходзе, з Тураўскай - на поўдні. На захадзе жылі розныя балцкія народы, якія трапілі ў залежнасць ад полацкіх князёў. Так, на Заходняй Дзвіне на землях, дзе жылі латгалы, былі створаны два васальныя княствы *Герцыцы* і *Куженойс*. Плаціў даніну Полацку і фіна-ўгорскі народ ліваў, які нават служылі ў полацкім войску. У XII ст. палачане на балцкіх землях заснавалі г. Вільню, якая тады называлася Крывічгородам. Апорным пунктам Полацка на захадзе быў горад *Браслаў*, заснаваны як памежная цвердзь. Насельніцтва дзяржавы называла сябе крывічы-палачане і адрознівала сябе ад іншых славян. Беларускія гісторыкі вызнача-

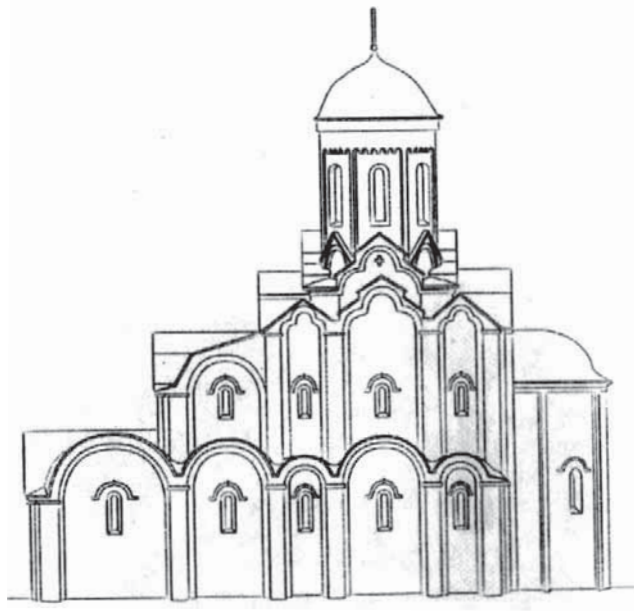
юць спосаб кіравання ў Полацкай дзяржаве як *княжацка-вечавае лад*. Полацкае веча - агульны сход мужчын гараджан - мела вялікія паўнамоцтвы. Яно запрашала князя і магло яго прагнаць, вызначала падаткі, абвешчвала вайну і заключала мір.

Полацкі князь кіраваў войскам, збіраў падаткі і клапаціўся пра абарону краіны. Даследчыкі падлічылі, што ў канцы XI-XIII стст. Полацкую дзяржаву насяляла 270-350 тысяч чалавек, з іх 68-70 тысяч было бяздольных мужчын. Князь меў вялікую дружыну (вершнікаў) колькасцю 3,4-3,5 тысяч чалавек, якую складалі прафесійныя ваяры. Падчас вялікай вайны далучалася і пяхота - народнае апалчэнне ў колькасці 17-17,5 тысяч чалавек, а таксама атрады саюзнікаў ліваў і летпіскай літвы, колькасцю ад некалькіх сотняў да 15 тысяч чалавек. Насельніцтва плаціла князю даніну натуральнымі прадуктамі. Разам з Кіевам палачане прынялі хрысціянства, а Рагнеда стала манашкай і заснавала ў Заслаўі адзін з першых манастыроў. Пасля смерці ўсяслава ў 1101 г. Полацкая дзяржава была падзелена яго нашчадкамі на 6 удельных княстваў: *Полацкае, Друцкае, Віцебскае, Менскае, Лагойскае і Ізяслаўскае*. Адным з самых моцных стаў Менскі ўдзел. Яго князь *Глеб Усяслававіч* праводзіў актыўную знешнюю палітыку, запрасіў майстроў з Польшчы, якія пачалі будаваць на Менскім замчышчы мураваную царкву. Аднак гэта не спадабалася кіеўскім князям, якія напалі на яго ў 1119 г., захапілі ў палон і пасадзілі ў кіеўскую турму, дзе ён і памёр. Новы паход кіеўскіх князёў на Полацк адбыўся ў 1127 г. У 1129 г. некаторых полацкіх князёў Кіеў выслаў у Візантыю, а ў Полацку паставіў свайго князя.

Аднак у 1132 г. жыхары Полацка ўзялі паўстанне і на вачы прынялі рашэнне вярнуць да ўлады сваіх былых князёў з Візантыі. У 1158 г. адмовіўся плаціць даніну Кіеву і тураўскі князь *Юрый*, які адбіў напад варажскага войска. Так Тураўская зямля зрабілася незалежнай.

Першым хрысціянскім князем Полацка стаў сын Рагнеды і ўладзіміра князь *Ізяслаў*, які быў вельмі набожны і ўмеў чытаць богаслужэбныя кнігі. У 992 г. узнікла Полацкая епархія са сваім епіскапам, якога звалі *Міна*.

Культура Полацкай зямлі. У першай палове - сярэдзіне XII ст. у Полацку складалася самастойная *архітэктурная школа*. Полацкія дойліды выпрацавалі сваю будаўнічую тэхніку і форму будынка. Яны захаваў старадаўнюю муроўку са "схаваным радам", хаця ўсе суседнія княствы ад яе на той час ужо адмовіліся. Была выпрацавана падоўжная форма плана, цікава вырашалася і алтарная частка. Звонку выступала толькі адна галоўная апсіда, а дзве бакавыя, як пра-

Рэканструкцыя Спаскай царквы ў Полацку, паводле даследаванняў 2015 г. Аўтар - П. Зыкаў.

віла, былі схаваны ў тоўшчы ўсходняга муроу. Адметнай рысай полацкай школы з'яўляецца своеасаблівае рашэнне верхняй часткі культовых пабудоваў.

Асноўныя рысы, выпрацаваныя полацкімі дойлідамі, увабляе адзіны цяпер у Полацку помнік XII ст. - *Спаса-Праабражэнская царква Ефрасіннеўскага манастыра*. Храм знаходзіцца на высокім беразе ракі Палаты за 2,5 км ад Верхняга замка, дзе была пабудавана Полацкая Сафія.

Гісторыя данесла да нас імя дойліда, які пабудоваў Спаса-Праабражэнскую царкву. Ён быў манах *Іаан*, або Іван, "проставіў над делателі церквы" (г. зн., кіраўнік арцельні полацкіх рамеснікаў-будаўнікоў). Некаторыя даследчыкі не без падстаў лічаць, што менавіта ён збудаваў некалькі храмаў у *Бельчыцах* - заграднай рэзідэнцыі полацкіх князёў.

Вялікі досвед будаўнікоў і добрая арганізацыя працы дазволілі Івану пабудоваць Спаса-Праабражэнскі сабор за 30 тыдняў. Пра гэта гаворыцца ў *"Жыцці Ефрасінні Полацкай"*, напісаным, хутчэй за ўсё, у XIII ст. Менавіта Ефрасіння Полацкая, якая шмат зрабіла для развіцця пісьменнасці ў Полацку, і была ініцыятарам будаўніцтва гэтай царквы.

Храм мае невялікія памеры: 9,8x18,2 м. Яго бакавыя нефы вельмі вузкія, бо ўвесь цяжар асновы барабана прыпадае на шэсць падкупальных слупоў. Сабор мае толькі адну выступную апсіду і дзве бакавыя, не надта вялікія. Інтэр'еры храма захавалі ўнікальныя фрэскі XII ст. На адной з іх ёсць выява св. Ефрасінні, якая трымае ў руках мадэль будучага храма. У 2015 г. археолагі знайшлі рэшткі былой галерэі вакол гэтага храма, а таксама свінцовую *печатку Ефрасінні Полацкай*.

Вядомыя 10 мурава-

кавыя апсіды звонку нічым не вылучаюцца і схаваны ў вуглавых частках усходняй сцяны. Сцены будынка былі складзены з абчасаных блокаў мясцовага жаўтаватага вапняку. Паміж іх гарызантальных радоў - па два-тры рады плінфы. Такі тып муроўкі, акрамя Беларусі, не быў вядомы ва ўсходняй Еўропе. Спалучэнне абчасаных блокаў з пракладкамі плінфы ўласціва для будаўніцтва Візантыі і Балканаў. Таму можна пагадзіцца з тымі даследчыкамі, якія лічаць, што гэтую царкву будоваў візантыйскі дойлід. У час даследаванняў на Верхнім замку Віцебска археолагі знайшлі кавалкі плінфы і паліваныя пліткі падлогі (дзве стрэлападобныя і адну трохвугольную). Калі ўлічыць, што падлога ў царкве Дабравешчанна выкладзена з дробных кавалкаў абчасаных камянёў, то несумненна, што ў Віцебску існавала яшчэ адна мураваная бажніца.

У астатніх гарадах Полацкай зямлі ўся забудова была драўляная, у тым ліку і царквы. Некаторыя з іх, напрыклад, у Лагойску і Друцку, мелі падлогу з паліваных керамічных плітак.

Роля вышэйзгаданай Ефрасінні Полацкай (каля 1120-1173) у нашай гісторыі вельмі вялікая. Яна заснавала ў Полацку жаночы і мужчынскі манастыры, адкрыла школу і бібліятэку, перапісвала багацельскія кнігі. На яе замову ў 1161 г. полацкі ювелір Лазар Богша стварыў своеасаблівы сімвал нашай дзяржавы - крыж

Фрэска Спаса-Праабражэнскай царквы ў Полацку (XI ст.?).

Печатка Ефрасінні Полацкай (знойдзена ў 2015 г.).

ных храмаў, збудаваных у Полацку старажытнымі дойлідамі. Знойдзены рэшткі мураванага *княскага палаца*, пабудаванага ў XII ст. на Верхнім замку непдалёк ад Сафіі. Але, пачынаючы з 80-х гадоў XII ст., у выніку розных знешніх і ўнутраных акалічнасцяў культурнае жыццё ў Полацку пачала занепадаць. Будаўніцтва ў горадзе спынілася. Менавіта на гэты перыяд прыпадае ўдзел полацкіх дойлідаў у будаўніцтве Смаленска і Ноўгарада.

Акрамя Полацка, у першай палове - сярэдзіне XII ст. мураванае будаўніцтва вялося і ў іншых гарадах Полацкай зямлі, якія імкнуліся адасобіцца ад Полацка. Тады была пабудавана *царква Дабравешчанна* ў Віцебску. Будынак мае падоўжаную форму (11x21 м). Усярэдзіне ён падзяляецца шацёрнымі слупамі на тры доўгія нефы, а з усходу канчаецца масіўнай апсідай. Дзве ба-

Ефрасінні Полацкай. Менавіта выява гэтага крыжа адлюстравана на першай паштовай марцы Рэспублікі Беларусь. Ефрасіння Полацкая была вядомай асобай і за мяжой, яе ўрачыстая прыямлі пры двары візантыйскага імператара падчас яе падарожжа ў Ерусалім да "Гасподняй дамавіны", дзе яна і памерла 23 траўня 1173 г. Пазней яе кананізавалі і ўключылі ў лік святых беларускай зямлі праваслаўнай царквы і каталіцкі касцёл. Мошчы Ефрасінні Полацкай захоўваюцца ў Спаса-Праабражэнскай царкве Ефрасіннеўскага манастыра ў Полацку.

У XII ст. былі напісаны таксама першыя вядомыя нам творы *беларускай хрысціянскай музыкі* - "Песняспевы ў гонар Ефрасінні Полацкай", якія ўяўляюць сабою збор харавых і сольных рэлігійных гімнаў.

(Працяг у наст. нумары.)

Полацкі Сафійскі сабор. Рэканструкцыя будынка XI ст.

Памяць у новым фармаце "сТАЎЛенне": лідскімі сцежкамі Валянціна Таўлая

22-23 красавіка па ўсёй Беларусі прайшоў шэраг бясплатных экскурсій для ўсіх ахвотных. Праходзілі яны ў рамках "Фэсту экскурсаводаў" - традыцыйнай штогадовай рэспубліканскай акцыі, прымеркаванай да Міжнароднага дня помнікаў і гістарычных мясцін. Сёлета "Фэст экскурсаводаў" праходзіў пад дэвізам "Складзі свой маршрут". Далучыліся да акцыі і склалі свае маршруты экскурсій і некаторыя экскурсаводы Ліды. У іх ліку - навуковы супрацоўнік

Лідскага гістарычна мастацкага музея Аляксей Хітун, які распрацаваў маршрут "сТАЎЛенне" - па аб'ектах нашага горада, звязаных з лідскімі старонкамі біяграфіі беларускага паэта, публіцыста, грамадскага дзеяча Валянціна Таўлая. На аснове гэтага маршруту Аляксей плануе ў далейшым праводзіць аднайменную гульні-квест. Аб гэтым унікальным для Ліды праекце ён і расказаў карэспандэнту.

- Падобныя гульні-квесты, прысвечаныя таму ці іншаму класіку беларускай літаратуры, даўно практыкуюцца літаратурнымі музеямі Менска, - пачынае нашу гутарку Аляксей. - Напрыклад, літаратурны музей імя Пятруся Броўкі праводзіць гульні-квест "ДАБРОЎкі". Я і вырашыў: а чаму б нашаму літаратурнаму аддзелу, доміку Таўлая, не праводзіць аналагічную гульні, прысвечаную Валянціну Таўлаю? Сугучная з прэвішчам Таўлай назва праекту - "сТАЎЛенне" (прыдуманая мною па аналогіі з назвай "ДАБРОЎкі") - як бы падкрэслівае неаб'якавае стаўленне, неаб'якавага адносіны ўдзельнікаў гульні да паэта, яго жывіцы і літаратурнай спадчыны.

- Раскажы крыху аб правілах гульні.

- Гульні разлічаны на школьнікаў і навуачнікаў сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў, але могуць удзельнічаць у ёй і дарослыя. Кожны ўдзельнік гульні-квеста атрымае фрагмент карты Ліды, на якім пазначаны "таўлаеўскія" аб'екты нашага горада. Па карце гульцы знаходзяць гэтыя аб'екты і фатаграфуюцца побач з імі (робяць сэлфі), пацвярджаючы тым самым, што пабывалі ў той ці іншай кропцы, пазначанай на карце. У кожным з пазначаных месцаў гульцы чакае лісток паперы з зашыфраваным фрагментам верша Валянціна Таўлая. Пабываўшы ва ўсіх патрэбных месцах, удзельнік гульні знойдзе ўсе фрагменты крыптаграмы і расшыфруе яе з дапамогай "ключа" - лістка з беларускім алфавітам, які будзе дадзены яму разам з картай (пад лікамі ў крыптаграме зашыфраваны літары, з якіх і складаецца тэкст верша). Магчыма, акрамя фраг-

ментаў зашыфраванага верша, трэба будзе сабраць і нейкія прадметы (што характэрна для такой формы гульні, як квест) - напрыклад, пяро для пісьма, сшытак і г. д.

- І якая ўзнагарода чакае ўдзельнікаў?

- Хто поўнаасцю справіцца з заданнем - вяртаецца да зыходнай кропкі маршруту (доміка Таўлая па вуліцы Замкавай, 7). Кожны, хто абыдзе ўвесь маршрут, расшыфруе крыптаграму, збярэ ўсе прадметы, будзе ўзнагароджаны дыпламам-падзякай як бы ад самога Валянціна Таўлая (з сапраўдным аўтографам паэта), атрымае запрашалны білет на выстаўкі, што працуюць у доміку Таўлая. Такім чынам, удзельнікі праекту і пагуляюць у цікавую гульні, і пройдуць па Лідзе шляхамі Валянціна Таўлая, і больш даведаюцца пра "лідскі след" паэта.

- Якія пункты пазначаны ў "таўлаеўскім" маршруце?

- Пра зыходную і канцавую кропку маршруту - домік Таўлая - я ўжо згадваў. Недалёка ад доміка, за паўночнай сцяной замка, знаходзіцца другая кропка - месца, дзе некалі стаяла школа № 5 (там Таўлай атрымліваў пачатковую адукацыю, менавіта ў той час ён напісаў свой першы верш). Дзесьці ў раёне сучасных бульвара Гедыміна і вуліцы Труханова жылі бацька і мачаха Валянціна Таўлая - у тым раёне я змясціў чарговы пункт "таўлаеўскага" маршруту. На жаль, дзе дакладна стаяў той бацькоўскі дом, сёння можна толькі меркаваць. Як можна толькі меркаваць і аб тым, дзе перад самай вайной месцілася рэдакцыя газеты "Ўперад", у якой працаваў Валянцін Таўлай, - дзесьці на поўнач ад завода харчканцэнтрату (гэты раён таксама трэба будзе наведаць удзельнікам гульні). І, канешне ж, у маршрут я ўключыў і сучасны будынак рэдакцыі "Лідскай газеты" па вуліцы Ленінскай, на якім змешчана мемарыяльная дошка ў памяць аб паэце.

Цяжэй будзе наведаць тэрыторыю мэблевай фабрыкі, дзе знаходзілася фашысцкая турма, куды быў кінуты Ва-

лянцін Таўлай, - тут трэба працягнуць дамаўляцца з кіраўніцтвам фабрыкі, падаваць заяўку на наведванне. Ёсць у нас яшчэ бібліятэка-філіял імя Таўлая па вуліцы Фурманова, але ў сувязі з значнай аддаленасцю гэтага пункта ад доміка Таўлая я яго ў маршрут не ўключыў - пра бібліятэку я толькі каротка расказаў удзельнікам праекту.

- Маршрут гульні і так, як бачу, складаны...

- Так, складаны. Калі да месца колішнай 5-й школы ля замка ці да вуліцы Труханова ад адпраўной кропкі маршруту можна дабрацца хутка, то ў месцы, звязаныя з працай Таўлая ў газеце, з яго зьяўленнем, так хутка не трапіш, ды і знаходзяцца яны ў розных кірунках. Да таго ж, на тэрыторыю мэблевай фабрыкі, як я ўжо казаў, трапіць больш складана, тым больш гульцу-школьніку, гэты момант яшчэ трэба прадумаць. Магчыма, гэтая гульні будзе доўжыцца не адзін дзень. Але яно таго варта.

Р. С. У заканчэнне нашай гутаркі Аляксей пазнаёміў мяне з новымі рэчамі, якія нядаўна папоўнілі фонд літаратурнага аддзела Лідскага гістарычна-мастацкага музея і якія датычацца Валянціна Таўлая. Так, сястра паэта Ніна Паўлаўна, якая жыве ў Літве, праз лідскую сваячку перадала ў домік Таўлая сшытак з успамінамі аб перыядзе жыцця ў Лідзе, а таксама радавод Таўлаяў. Шмат чаго перадаў паэт і краязнавец са Слоніма Сяргей Чыгрын, які прыязджаў у наш горад на "Пятыя лідскія чытанні". Гэта і фотаздымкі, на якіх можна ўбачыць Валянціна Таўлая з першай жонкай Кірай (як выглядала Кіра, да гэтага мы не ведалі), Валянціна Таўлая ў двухгадовым узросце, і таўлаеўскія рукапісы, і кніга паэта "Выбранае", выдадзеная ў 1947 годзе, хутка пасля яго смерці, і макет вокладкі кнігі "Шляхі і краты", якую паэт падрыхтаваў не паспеў.

Як бачым, памяць пра Валянціна Таўлая ў Лідзе падмацоўваецца новымі экспанатамі доміка паэта. Будзе падмацавана яна і гульні-квестам "сТАЎЛенне".

Аляксандр
МАЦУЛЕВІЧ.

Лідская Тарбут-школа

Леанід Лаўрэш

Я больш за 15 гадоў хацеў даведацца, якому будынку належала дзіўная сцяна (падобная на барочную) якая стаяла ў цэнтры горада і да якой быў прылеплены сціплы будынак 1950-х гг. У 2001 г. першай лічбавай камерай, якая патрапіла мне ў рукі, зрабіў здымак гэтай сцяны, з тых часоў яна не змянілася, толькі сцяну разам з будынкам адрамантавалі і пафарбавалі ў іншы колер. А да рамонту заходні край сцяны знізю не меў тынку і была добра бачна цэгла, адну я нават выняў і патрымаў у руках. Гэты будынак вялікапамерная гладкая цэгла даўжынёй прыкладна 30 см. На жаль я не зрабіў абмеру цэгля.

І толькі нядаўна, пад час аналізу пабудовы старога цэнтры горада пры стварэнні 3D мадэлі, гэтую загадку праясніў мой добры знаёмы Віталь Бурак, за што аўтар выказвае яму шчырую падзяку. На гэты месцы, па вуліцы Садовай з 1920-х гг. знаходзілася лідская Тарбут-школа другой ступені. Тарбут (яўр. - культава) - яўрэйская свецкая асветніцкая-культурная арганізацыя, пад эгідай якой у перыяд паміж дзвюма сусветнымі войнамі была створана сетка свецкіх адукацыйных устаноў на іўрышце.

Яўрэйская свецкая Тарбут-школа ў горадзе стала выконвала ролю культурнага цэнтры. У канцы кастрычніка 1931 года ў "яўрэйскай школе "Тарбут" на вуліцы Садовай лектарам з Вільні быў зачытаны рэфэрат на тэму гісторыі сіянізму за апошнія 50 гадоў. Падчас выськазаў абмяркоўваліся яўрэйска-арабскія стасункі ў Палесціне і справы каланізацыі. Прысутнічалі 60 чалавек - у большасці яўрэйская моладзь з сіянісцкіх арганізацый". 26 ліпеня 1932 года ў зале Тарбут-школы (вуліца Садовая, 11) адбыўся сход навуковага яўрэйскага таварыства ў складзе: Гірша Палячака, Абрама Гурвіча, Адольфа Левінсона, Гірша Альпяровіча і Ільі Зайгера і рэвізійнай камісія. У 1933 годзе заснаваны гістарычны камітэт, які збіраў матэрыялы па гісторыі лідскіх яўрэяў для выдання манаграфіі, аднак гэтая праца не была выканана да канца.

Менская "халодная" синагога

Сцяна яўрэйскага малельнага дома ў Лідзе

Па адрасе: Садовая, 11 знаходзіў пляц вядомай і разгалінаванай лідскай сям'і Ілютовічаў. Якаў Ілютовіч пісаў: "Мой бацька Ерамія Ілютовіч па сваёй маці належаў да сям'і Пупко - "Ханчыкаў", ад імя заснавальніка сям'і, чыё імя было Хана. Усе Ханчыкі мелі вялікую вагу ў справах кагалу. З-за свайго радаводу мой бацька нават змог выслізуць ад каманды лаўцоў рэкрутаў, якія павінны былі выхапіць яўрэйскіх дзяцей у салдаты на 25 гадоў. Гэта такая гісторыя: "Калі мой бацька быў яшчэ толькі маленькім хлопчыкам, ён зімовым вечарам выйшаў з ешывы, дзе вучыўся. Раптоўна камандаў лаўцоў, якая толькі што ўвайшла ў горад акружыла яго. Мясовы паліцэйскі, які прымаў удзел у лоўлі, асвятліў яго твар ліхтаром, і сказаў: "Адпусціце яго. Ён адзін з Ханчыкаў".

Сам Якаў Ілютовіч быў адным з заснавальнікаў руху аднавіння ў Лідзе. Самі сіяністы лічылі, што самае галоўнае яны зрабілі ў сферы адукацыі - іхнім ідэалам была поўная яўрэйская школа. Піянерамі яўрэйскай школы ў Лідзе былі малады студэнт Матаціс Рубін, сын Руба-Хана Рубіна, і пазней - яго будучая жонка Нота, да замужства - Рабіновіч. Яны першымі адкрылі клас на іўрышце. У іх не было грошай на арэнду памяшкання, і яны з адабрэння папачыцеляў синагогі вучылі ў пакоі для абслугоўчага персоналу пры малельным доме канторы пахаванняў. З гэтага вырасла школа на іўрышце, якая гэта праца не была выканана да канца.

узровень адукацыі не дазволілі фінансавыя абмежаванні, бо асноўныя высілкі засяроджваліся на ўмацаванні становішча класаў Народнай школы для непісьменных.

Такім чынам, можна з адноснай упэўненасцю сказаць што ў Лідзе захавалася сцяна малельнага дома пры канторы пахаванняў Ілютовічаў. Гэтая сцяна былой синагогі - адзінае, што засталася ад пабудовы старога цэнтры горада. Дырэктарам Тарбут-школы быў Ханан Ілютовіч. Яе наведвала 500 вучняў, у канцы 1930-х стары будынак стаў замалы, і яўрэйская грамада пачала будаваць трохпавярховую новую Тарбут-школу ў іншым раёне горада, гэты гмах захавалася да нашага часу.

Сцяна малельнага дома мае рысы характэрныя для яўрэйскіх синагог Беларусі. Асабліва яна нагадвае так званую "халодную" синагогу ў Менску, якая з'явілася ў XVII ст. "Халодная" синагога на былой вуліцы Школьнай - невялікі па аб'ёму будынак, доўгі час яна з'яўлялася адной з самых старых мураваных пабудов у горадзе. Некаторыя даследнікі лічаць, што спачатку гэта была капліца Пятрапаўлаўскага манастыра. Аднак да XIX ст. бажніца належала яўрэйскай грамадзе. У 1965-1966 гг. пад час разбурэння гістарычнай забудовы вуліцы Нямігі будынак синагогі быў знішчаны.

Цікава, што вуліца Садовая ў Лідзе, па якой знаходзілася Тарбут-школа, з'явілася толькі пасля вялікага пажару 1891 г., яна была прарэзана ад галоўнай Сінагогі да вуліцы Каменскай. На ўсім участку дзе яна ішла, раней быў вялікі фруктовы сад, які належаў фармацэўту Юстыну Шымкевічу. За плотам з невялікіх драўляных пралётаў, стаяла аптэка фармацэўта і яго дом. Пасля пажару фармацэўт страціў сад і прадаў свой участак для забудовы яўрэям. У 1899 г. Шымкевіч атрымаў 35 рублёў за зямлю якая адчулася ў яго для правядзення Садовай вуліцы. А пасля пажару 1941 г. вуліца знікла.

Для нашага горада гэты адзіны парэштак "затануўшай Атландыты" яўрэйскага свету, мае культурнае значэнне, і трэба думаць пра ахову яго дзяржавай.

Ільняныя дзівосы Зінаіды Сяргееўны Ляўчэні

У народных казках героі заўсёды шукаюць скарб у зямлі і не звяртаюць увагі на тое багацце, якое тоіцца ў душах людзей. Людзей не звычайных, а таленавітых, з шырокай творчай душой і шчырым сэрцам. Адна з такіх - Зінаіда Ляўчэня, вядомая народная мастачка дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва нашай краіны, сябар Таварыства беларускай мовы. У чацвер, 27 красавіка, гурток ТБМ быў прысвечаны яе жыццю і творчасці. Старшыня Магілёўскай гарадской арганізацыі "Таварыства беларускай мовы" Алег Дзьвячкоў паведаміў, што Зінаіда Сяргееўна не толькі добры сябар, але ўвогуле чалавек, з якім можна размаўляць на любую тэму, і гады тут абсалютна ні пры чым, наваўшы майстрыню "соллю беларускай зямлі".

- Я паляшучка. Я вырасла ў гэтай прыродзе, і таму стварала вырабы на гэтую тэму, - так пачала свой расповед Зінаіда Ляўчэня.

На Палессі яна вырасла і захавала ў сваёй душы багацце фарбаў навакольнай прыроды, самабытную культуру жыхароў той мясцовасці, прыгажосць і мілагучнасць матчынай мовы. Дзяцінства прыйшлося на цяжкія гады вайны і пасляваеннай абудовы. Пасля заканчэння школы нейкі час працавала ў мясцовым клубе бібліятэкарам. Праз некаторы час разам з мужам выехала ў г. Маладзечна, дзе ўладкавалася на працу на фабрыку мастацкіх вырабаў, бо яшчэ з дзяцінства мела схільнасць да малявання, захаплялася вышываннем.

Напрыканцы 1960-х гадоў у Беларусі ўзяліся адраджаць народныя промыслы. На той момант майстроў, якія б маглі вырабляць нацыянальныя сувеніры, амаль не засталося, галіна была цалкам занябаная. А партыйная наменклатура мела патрэбу ў сувенірах, каб у замежных камандзіроўках дэманстраваць нацыянальную адметнасць беларусаў.

Зінаіда Сяргееўна Ляўчэня - адна з тых, каму давялося адраджаць занябананае. Яна распрацавала тэхналогію вырабу сувеніраў з лёну і саломкі. Маладзечанская фабрыка мастацкіх вырабаў і стала базай для вырабу беларускіх сувеніраў. Здольную работніцу заўважылі і даручылі ўзначальваць участак па вытворчасці сувеніраў. Узнікла ідэя вырабляць арыгінальны беларускі сувенір на аснове выкарыстання пластычных і дэкаратыўных уласцівасцяў ільну, прымяняючы традыцыйныя прыёмы народных умельцаў. Дарэ-

чы, дзівочае прозвішча Кудзелька, па меркаванні Зінаіды, арганічна яднае яе з працай і вымушала звярнуцца да вытокаў культурнага багацця продкаў.

Першыя лялькі "Паслушок", "Несцерка", "Ян і Яніна" сталі падмуркам для далейшага развіцця майстэрства. Сувеніры пачалі карыстацца вялікім попытам у пакупнікоў, асабліва ў замежных гасцей і турыстаў. Ды і нашы айчыныя дэлегацыі ў час паездак за мяжу бралі з сабою сувенірную прадукцыю, як найлепшы падарунак. Пазней у энцыклапедычных даведніках напішучь: "Зінаіда Ляўчэня - заснавальніца тэхналогіі вырабу з лёну і саломкі. Беларускі край багаты на мастакоў, вытокі майстэрства якіх зыходзяць ад роднай зямлі. Такім самародкам па праву можна лічыць Зінаіду Сяргееўну".

У 1978 годзе мастачка пераехала ў Магілёў, уладкавалася на фабрыку мастацкіх вырабаў, дзе таксама была арганізавана вытворчасць сувеніраў з ільну. Ляўчэня распрацоўвала шмат арыгінальных узораў сувеніраў. Сярод іх пано "Сланечнікі", "Вясна", "Лялькі". Да 40-годдзя Перамогі - "Васіль Цёркін", "Беларусь", сувеніры да Алімпійскіх гульняў у Маскве.

У льяных уборах лялек, па задумцы іх аўтара, латанічна акрэсленыя нешматлікімі дэталімі, знаходзяць сваё адлюстраванне багатыя традыцыі беларускага народнага касцюма, ткацтва, вышывкі. Натуральны лён узбагачаюць чырвоныя, сінія, чорныя колеры дэкаратыўнай тасьмы, стужкі, якія стылізавана перадаюць матывы традыцыйнага арнаменту. Укараняла новыя тэхналагічныя прыёмы вырабу. Разам з валаком выкарыстоўвала льяны жгут і саломку на драўляных і картонных рамах.

Яе сувеніры і пано распавядаюць пра шматграннае жыццё нашага народа, героюў народных казак, персанажаў нацыянальнага побыту, удзельнікаў сцэн гумару падчас святочных кірмашоў і гулянняў. Яны захапляюць сваёй жыццярэаднасцю, неспрэчнасцю характараў і вобразаў. Сярод іх "Хлеб-соль Беларусі", "15 Рэспублік", "Гаспадыня", "Конь", "Бярозка", "Прыгажуня", "Гномы". Творы Зінаіды Сяргееўны знаходзяцца ў Дзяржаўным літаратурным музеі імя Янкі Купалы, у іншых музеях сталіцы і абласных цэнтраў.

Сувеніры па эскізах намяняючы традыцыйныя прыёмы народных умельцаў. Дарэ-

Яны становяцца неад'емнай часткай кватэрнага інтэр'еру, атрымліваюць сусветнае прызнанне. Многія вырабы былі прадстаўлены на выставах у Канадзе, Чэхаславакіі, Індыі, Германіі, Балгарыі, Югаславіі.

Але ж найбольш складаным у творчасці магілёўскай майстрыні дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва Зінаіды Ляўчэні было атрымаць дазвол на стварэнне таго, што хацелася.

Мастацкая годнасць яе твораў была адзначана залатым і срэбным медалямі ВДНГ СССР, дыпламам першай ступені ўсеагульнай выстаўкі "Самадзейныя мастакі - народу".

Зінаіда Сяргееўна паказвала альбомы. У іх фотаздымкі працаў, калераў, узнагародаў. Сярод грамад - савецкі ордэн Працоўнай Славы. А галоўная яе ўзнагарода - высокае прызнанне народнага майстра "Залатыя рукі". У вялікім альбоме Зінаіда Сяргееўна апісвае свой жыццёвы шлях ды згадвае сваіх продкаў. Казала, што ўнукам ейныя занатоўкі прыдадуцца. "Радавод трэба ведаць", - сцвярджае яна пераканана.

На нашай сустрэчы Зінаіда Сяргееўна выглядала жвава, была добразычлівай у зносінах і распавядала, што калі прыходзіць час натхнення, дык свае пачуцці выказвае яна вершаванымі радкамі. Прачытала ў час свайго выступлення наша гасця ўласны верш:

*Мой родны кут
Таксама і ў мяне,
Як у Коласа і Купалы,
Сосны гонкія і садок,
На хату ўзятыя
старыя іпалы.*

У вершаваных радках яна распавядае, што талент дадзены ёй ад роду, ён ад Бога, і абраная жыццёва дарога з

матуляй знітаная ў душы. Балюча аўтары за тое, што людзі не шануюць прыгажосць роднай прыроды, і яна чулым сэрцам заклікае не пакідаць на цэле прыгажуні-бярозкі след нажа. Бо з дрэва затым выцякаюць сокі. Яно, знямелае, не можа гаварыць, каб перадаць свой самотны стан. У прыродзе ўсё прыгожа так, што не перадаць словамі. За шчодрасць, дабрыню роднай зямлі, за журавоў у блакіце неба, шапкі людзі з галавы здымаць павінны.

У Магілёўскім абласным мастацкім музеі імя Паўла Масленікава была адкрыта персанальная выстава прац Зінаіды Ляўчэні, прымеркаваная да 75-годдзя мастачкі. На ёй прадстаўлена каля паўсотні рукатворных вырабаў з ільну і саломкі. Па словах самой мастачкі, зараз яе працы знаходзяцца ў музеях і калекцыях 24 краін. Аднак самая вялікая калекцыя вырабаў Ляўчэні, захоўваецца ў Магілёўскім абласным краязнаўчым музеі імя Еўдакіма Раманава.

Зінаіда Сяргееўна - адораны ад прыроды чалавек, летуценнік-фантазёр, таленавіты самародак-мастак. Кожны яе твор сведчыць пра мастацкі густ, пра добрае сэрца, пра шчырую душу Зінаіды Сяргееўны. Па іх бачны трапяткі адносін да нашай прыроды, да нашай прыгожай Беларусі. Майстэрства прыходзіць толькі тады, калі чалавек жыве сваёй справай і штодзённа ва ўпаўтрай працы ўдасканальвае прыроднае ўменне.

Гэтая сустрэча дала нам магчымасць зразумець, што мы адкрылі для сябе малавядомую старонку нашай таленавітай зямлячкі, творчыя здабыткі якой вядомы за межамі Беларусі.

Н.М. Шамякіна.

Адраджэнне традыцый беларускай капэлы

25-годдзе адзначыла музычная капэла Менскай вобласці "Sonogus", што азначае "сугучнасць". Яна была створана ў Маладзечне ў 1992 годзе вядомым дзеячам культуры Аляксеем Шутам, выхаванцам беларускай харавой школы.

390-тых гадоў Аляксей Аляксандравіч Шут склаў музычную палітру калектыва. У склад капэлы ўваходзяць камерны хор, аркестр і група салістаў, што набліжае яе да капэлы 17-18 стагодзя.

Рэпертуар музычнага калектыва складаюць больш за 700 твораў розных жанраў: оперы, кантаты, араторыі, камерныя канцэрты салістаў-вакалістаў, літаратурна-музыч-

рыс Святоў выказаў падзяку дырыжору капэлы Марыне Трацяковай на юбілейным канцэрце ў Белдзяржфілармоніі.

Марына Мікалаеўна Трацякова з'яўляецца дырыжорам музычнай капэлы "Sonogus" з 1997 года, удзельнічае ў гастрольх калектыва на Беларусі і ў замежжы, з'яўляецца дырыжорам-пастаноўшчыкам музычных праграм для дзяцей і юнацтва. У 2013 годзе калектыў узначаліў кандыдат мастацтвазнаўства Аляксандр Хумала, выпускнік аддзялення харавога дырыжывання Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі і аддзялення оперна-сімфанічнага дырыжывання

ня кампазіцыі і спектаклі. Капэла выконвае творы духоўнай і свецкай музыкі беларускіх і замежных кампазітараў мінулых стагоддзяў, прапагандуе нацыянальнае музычнае мастацтва ў кантэксце сучаснай еўрапейскай і сусветнай культуры.

Капэла "Sonogus" выступала ў Польшчы, Германіі, Швейцарыі, Даніі, Францыі, Сербіі, Партугаліі. Калектыў пастаянна прадстаўляе Менскую вобласць на рэспубліканскіх мерапрыемствах і розных канцэртных пляцоўках краіны. Артысты атрымалі званні лаўрэатаў на фестывалях "Магутны Божа", "Менская вясна", "Музы Нясвіжа", "Гайнаўка" і іншых.

Міністр культуры Ба-

ротэрдамскай кансерваторыі (Нідэрланды).

Галоўны дырыжор капэлы Аляксандр Хумала - лаўрэат міжнародных дырыжорскіх конкурсаў, стыпендыят прэміі "Gaude Polonia" Міністэрства культуры Рэспублікі Польшча, узнагароджаны прэміяй Каралеўства Нідэрланды "Huygens" за музычны дасягненні за час навучання ў Ратэрдамскай кансерваторыі. Беларускі саюз кампазітараў і Беларускі саюз музычных дзеячаў павіншавалі ўдзельнікам капэлы "Sonogus" з юбілеем.

Эла Дзвінская,
фота аўтара.

На юбілейным канцэрце музычнай капэлы "Sonogus".

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Юля Бажок, Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслаў Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў, Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://naszaslowa.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbn-mova.by/>
<http://nashaslova.mns.by/>

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі. Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні. 231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.
Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".
Газета падпісана да друку 8.05.2017 г. у 17.00. Замова № 903.
Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1500 асобнікаў.
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес. - 1,24 руб., 3 мес. - 3,72 руб.
Кошт у розніцу: па дамоўленасці.

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб рэгістрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by